
Дім
сад
город
5
1995

Юридичні консультації

Хто такі колишні власники землі

У нині чинному земельному Кодексі України (ст. 6) записано: «Колишнім власникам землі (їхнім спадкоємцям) або землекористувачам земельні ділянки не повертаються. За їхнім бажанням, їм можуть бути передані у власність або надані у користування інші земельні ділянки...»

Постає запитання: кого розуміти під колишніми власниками землі або землекористувачами земельних ділянок у зазначеній статті.

Чи це селяни одноосібники, що пізніше жили й господарювали паралельно з колгоспами? Чи це громадяни, які виїхали із села до міста й позалишали свої садиби з присадибними ділянками? Чи це громадяни, які жили і живуть у селі, а в повоєнні роки працювали в промисловості і в них повідрізали (відповідно до чинного законодавства) присадибні ділянки.

Поясніть, будьте добрі, ст. 6 Земельного кодексу. Хто ж це колишні власники землі або землекористувачі і які тут земельні ділянки маються на увазі, що їх не повертають?

Чи відносяться у даному випадку до цих земельних ділянок відрізки від присадибних ділянок? (Наприклад, присадибна ділянка була 0,25 га, відрізок 0,10 га, залишили 0,15 га). Чи можуть повернути відрізок 0,10 га до присадибної ділянки?

Постійний читач журналу «ДСГ» Чеснюк Д. М.

Харківська обл., Балаклійський р-н, с. Пришиб, вул. Панченка, 4

У ст. 6 Земельного кодексу України встановлено правило, згідно з яким колишнім власникам землі (їхнім спадкоємцям), або землекористувачам земельні ділянки не повертаються. Кого вважати колишніми власниками і землекористувачами? Це люди, котрі мали власні земельні ділянки або у власному користуванні, а зараз їх (земельних ділянок) цим користувачам не повертають.

Про які види землекористування йде мова?

Вважається, що це загальна норма, яка поширюється на всі види землекористування і всіх колишніх власників землі і землекористувачів. Особливо це стосується колишніх власників, що володіли не тільки землями в населених пунктах, а й мали у власності значні польові наділи, хуторські землі, які закріплені тепер за колективними сільськогосподарськими підприємствами. Повернути їх практично немає можливості. Земельні ділянки, що належали в межах населених пунктів колишнім заможним селянам (куркульським господарствам), також на законній основі передані господарствам колгоспників, робітників і службовців, і повернути їх колишнім землекористувачам означало б порушити законні права нових землекористувачів. Це стосується також і земельних ділянок, на які втрачено право землекористування і які на законних підставах надані в користування новим землекористувачам. Тому згідно із Земельним кодексом України (ст. 6) колишнім власникам землі (їхнім спадкоємцям), а також колишнім землекористувачам, за їхнім бажанням, можуть бути передані у власність або надані у користування інші земельні ділянки на загальних підставах.

Це означає, що як види землекористування, так і розмір земельних ділянок може бути надано згідно діючого земельного законодавства.

Наприклад, для ведення селянського (фермерського) господарства синові чи онукові колишнього власника землі чи землекористувача не може бути повернута земельна ділянка батька чи діда. Він може одержати земельну ділянку в розмірі, передбаченому чинним законодавством для ведення селянського (фермерського) господарства (ст. 52 Земельного кодексу) із земель запасу, а в разі їхньої відсутності — із придатних для сільськогосподарського виробництва земель сільськогосподарських підприємств, члени яких виявили бажання вести селянське (фермерське) господарство.

Скільки землі мені належить?

Купив хату в селі Єлизаветівці Петриківського району на Дніпропетровщині. Загалом було 30 сотих землі. Два роки вивозив сміття, виводив бур'яни, бо тривалий час тут ніхто не жив і усе було запущене.

Потім частину землі в мене відібрали, бо хата стоїть у центрі села. Разом з двором залишили п'ятнадцять сотих. Чи правда, що за законом уся земля, що біля хати, надається у користування господареві обійстя? Я уже пооббивав пороги сільської Ради, але там зі мною і розмовляти не хочуть. А прописаний я в селі.

То ж чи правда, що згідно із законом уся земля, що біля хати, надається у користування господареві обійстя? І, зокрема, скільки землі належить мені?

О. В. Мирошниченко

Відповідно до Земельного кодексу України (ст. 30) при переході права власності на будівлю і споруду разом з цими об'єктами переходить (у розмірах, встановлених цим кодексом) і право власності або право користування земельною ділянкою за умови, що не буде змінено її цільове призначення.

Розмір земельної ділянки для будівництва та обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка) повинен бути не більше: у сільських населених пунктах — 0,25 гектара, у селищах міського типу — 0,15 гектара (ст. 67 Земельного кодексу України).

Отже, при переході права власності на жилий будинок і господарські будівлі переходить і право власності або користування земельною ділянкою, але розмір земельної ділянки визначається відповідно до мети, за якою вона використовується.

Це право таможні?

Шановна редакціє, прошу допомогти з'ясувати питання: чому таможня не пропускає в Україну посилок з розсадою суниць та бульбами картоплі із інших держав, мотивуючи, що нібито з ними можуть занестися в Україну і якісь хвороби? Хіба це не свавілля?

Будь ласка, надрукуйте пояснення юриста, чи правильно чинять на нашій таможні.

Б. І. Безкровний,
285400, Івано-Франківська обл.
м. Калуш,
вул. Січових стрільців, 13/27

30 червня 1993 р. Верховна Рада України прийняла закон «Про карантин рослин», згідно з яким основним завданням карантину рослин є охорона території країни від занесення або самостійного проникнення з-за кордону або з карантинної зони шкідників, збудників хвороб рослин чи бур'янів, яких немає на території України, але які можуть завдати значної шкоди її рослинам чи рослинній продукції.

Закон зобов'язує прикордонну державну інспекцію з цих проблем проводити карантинні перевірки і лабораторну експертизу завезених з-за кордону підкарантинних матеріалів та об'єктів, у тому числі і тих, що надходять у багажі, поштових відправленнях і навіть у ручній поклажі пасажирів.

Ввезення в Україну підкарантинних матеріалів може бути здійснено лише за наявності фітосанітарного сертифіката, який видається державними органами з карантину і захисту рослин країни-експортера і карантинного дозволу на імпорт, що видається Головною державною інспекцією з карантину рослин України.

Отже, затримка посилки з розсадою суниці і бульб картоплі, що надійшли з-за кордону в Україну, не є свавіллям органів державної карантинної інспекції рослин, яка діє спільно з органами Державного митного комітету України, а сумлінне виконання свого обов'язку.

І. М. Миронець,
юрист

Читачі радять, пропонують, запитують

Хай вчаться діти

Переглядаючи підшивку журналів за минулі роки, прочитала лист Оксани Швед (№ 3 за 1993 р.). Він надто категоричний, хоч в окремих питаннях я з нею згодна. Справді, нескромно підліткам просити саджанці, особливо рідкісних і дорогих садових культур, зокрема дерев. Адже догляд за ними навряд чи під силу самій дитині та й досвід потрібен неабиякий. Тому закрадається думка: чи не дорослі водили по паперу дитячою рукою?

Інша справа, коли дитина просить надіслати насіння квітів, лікарських рослин чи нескладних за агротехнікою ягідних культур.

Не кожна сім'я може купити садивний матеріал на ринку. І взагалі, наважившись заплатити чималі гроші, не маєш гарантії, що придбав високоякісне насіння і те, яке замовляв. В магазинах, на жаль, пропонують 2—3 сорти помідорів чи огірків, або й того менше.

А в дитини, можливо, є хист до рослинництва і з неї виросте ботанік чи селекціонер, який прославить нашу Україну. Або просто агроном, знавець своєї справи. Хіба ж це погано?

Зараз я сама не працюю: молодшій дитині трохи більше двох років. Через те старшій багато в чому доводиться відмовляти. Тому й пишу вам, так би мовити, «з життя», не вигадане.

Твердження, що в 12—14 років можна заробляти гроші, вважаю майже нереальним. Таких дітей знайдеться 2—3 на тисячу. В невеликих містечках, селищах тепер важко знайти роботу й дорослим. Чи під силу дитині ходити за 20 кілометрів у сусідній колгосп «полоти рядки»? Хіба що податися на «заробітки» на базар, перепродуючи одну й ту ж продукцію по декілька разів.

Та, врешті, ніхто й не вимагає домомоги дітям (які, до речі, хочуть працювати на клаптику землі, а не стовбичити у під'їздах). Хто має можливість і бажання, той допоможе, а хто ні — судити не будемо...

Однак згадаймо: у нас в Україні завжди шанувалась безкорислива допомога дітям, особливо у набутті якогось ремесла, щоб з дитини виріс справжній, знаючий і умілий господар.

Отака моя думка.

О. Анотіна,
м. Жовті Води

Відгукніться, добрі люди!

Сім'я наша молода, нам 30—25 років. Є син і донька. Помешкання не маємо і не знаємо, чи матимемо його взагалі коли-небудь. І життя наше складалося із переїздів у пошуках пристановища. А так хочеться мати постійне місце й пустити там корені свого роду. Тому звертаюся до читачів журналу із проханням і надією: можливо, десь, у якомусь краї нашої України,— в селі чи в селищі знайдеться куточок для нашої сім'ї.

Маю спеціальність кухаря-пекаря, а чоловік володіє професією будівельника. Але ми ще молоді й не боїмося будь-якої праці, згодні піти на будь-яку роботу, аби тільки мати де жити.

Були б раді й тому, якби в якомусь селі чи селищі відгукнулися на наш лист похилого віку дідусь чи бабуся. Ми змогли б стати їм за справжніх дітей, а наші діти — їхніми онуками. Ми з чоловіком і дітьми допомагали б старенським по господарству, словом, робили б усе і на городі, і в господі.

Будемо щасливі усією сім'єю, якщо хтось із добрих людей відгукнеться на наш лист.

Родина Чередниченків: Олена, Володимир, діти — Дмитро, Оля.

256027, Київська обл.,
Згурівський р-н, с. Старе

А все-таки біса можна вилікувати!

Я щойно прочитала статтю Ніни Григорівни Матросової у журналі «Дім, сад, город» № 12 1994 р. «Молю Бога, щоб повернув мені синочка», і дуже глибоко співчуваю їй. Це справді велике горе, але ж треба сподіватися, що син живий і повернеться.

Що ж можна порадити, коли втрачено стільки часу, та й невідомо за яких обставин він зник. Я думаю, що треба вимагати від правоохоронних органів розслідувати цю справу. Як же так: зникла людина й ніхто не знає, де вона поділася?

А щодо біса, то від нього можна вилікуватись. А для цього лікування у мене свої рецепти.

Найголовніше — потрібно бути оптимістом, потім вірити в те, що біса немає.

Далі потрібно жити цікаво і так, щоб не вистачало часу на «спілкування» з бісом.

У мене, наприклад, немає часу на такі дрібниці, щоб спілкуватися з тою чорною силою. Я навіть не встигаю зробити все, що хотілося б мені виконати. А що вже казати про літо, коли не маєш хвилини і вгору глянути. А хочеться доглянути город, сад, як слід. Хочеться і квітам дати раду, щоб милували око.

Зараз зима, а роботи... непочатий край. Господарські й домашні справи забирають повністю день до вечора. Накрутишся так, що хочеться присісти. От, повечерявши, сідаємо до телевізора, звичайно, з роботою у руках — хто плете, хто перешиває щось, або ремонтує, але без роботи ніхто не сидить.

Починаємо з «Дикої Рози», потім московське «Время», потім українські новини. І дуже сумуємо з приводу пролиття крові у Чечні. Тут і слів не вистачить, щоб висловити свій біль і гнів. Ну і закінчуємо свій робочий день «Доною Бейжею».

Хочу ще написати, як мені довелось один раз побороти біса. Це було під час війни. Я жила сама з трьома маленькими дітками, коли старшій було 6 років. І ось одного разу, як дітки уже позасинали і я старалась заснути, на мене раптом насунулось щось чорне, велике й страшне. Я злякалась, хотіла було крикнути, скинути його із себе, але не змогла ні крикнути, ні поворухнутись. Я зібрала всі свої сили, стріпнулась, перехрестилась і воно, те чорне, велике, кудись щезло. Та наступної ночі знову повторилося. Я страшенно боялась і розповіла про своє горе сусідам.

По-різному мені радили. Одні казали — обсипати навколо хати свяченим маком, інші казали свяченою крейдою коло обвести. А то просто радили піти до церкви, поставити свічку, висповідатись, покаятись. Я подумала, що каятись мені нема в чому і поклала собі простежити, що ж воно таке?

Як завжди, в цю саму пору, коли починаю дрімати, стало насуватись на мене оте чорне й велике. Я схопилася, оглянулась, нема нічого навколо, і лише голова паморочиться. І я зрозуміла, що потрібно докласти всіх зусиль, щоб не лягати голодному спати, ну і не лягати на спину. Ось так я і зробила, і до мене біс більше не являвся, хоч минуло вже 50 років.

Відтоді я не боюсь ніякого біса, і дітей цього навчила і внуків. Вже й правнуки підростають. Думаю, що й вони теж не будуть боятися біса, бо дуже ж їм не вистачає часу.

Ось, Ганна Нечипорівна Калмикова, з Луганська, в одному із номерів «ДСГ» за минулий рік написала дуже потрібну статтю «Щоб вирощувати, потрібно багато знати». Думаю, їй ніколи спілкуватися з бісом, бо в неї, напевне, роботи багато. Ну що ж, зичу усім успіху в роботі, а Ніні Григорівні Матросовій бажаю, щоб обов'язково повернувся додому її синок.

Софія Іванівна Кужанська,
м. Іллінці Вінницької обл.,
вул. Л. Українки, 13

Дім сад город 5 1995

Щомісячний виробничо-практичний журнал

Засновник — редакція журналу

Зареєстрований Держкомпреси України, серія КВ, № 809

Видається з січня 1989 р.

Щедра грядка

Більшість городників на присадибних та дачних ділянках вирощують цибулю у дворічній культурі. У перший рік з насіння-чорнушки одержують сіянку, на другий — товарну цибулину. Цей спосіб дуже трудомісткий, щороку сіянку необхідно десь зберігати, а в домашніх умовах важко забезпечити належний температурний режим. При цьому слід мати на увазі, що під час зберігання в місцях з низькою температурою висаджена сіянка масово стрілкує («Йде в дудку»). Навіть при своєчасному видаленні стрілок з таких рослин виростають потворні цибулини, а в місцях, де була стрілка, вони можуть перерізатися покривною лускою.

Щоправда, на півночі й Поліссі України, де не вистачає тепла, товарну цибулю вирощують лише через сіянку. У більшості ж областей, завдяки достатній кількості тепла у поєднанні з добре налагодженим зрошенням, можна одержувати високий урожай повноцінних, достиглих, придатних для зберігання цибулин за один рік сівбою насіння (чорнушки).

ЦИБУЛЯ-РІПКА ЗА ОДИН РІК

Сорти

Для вирощування цибулі-ріпки з насіння найбільш придатні такі сорти: Донецька золотиста, Золотиста, Каратальська, Луганська, Октябрська, Солнєчна, Стригунівська носівська, Чоботарська місцева, Ялтинська місцева (солодка цибуля фіолетового кольору).

Вкрай бажано брати свіже насіння, тобто зібране в попередній рік. Коли сіють насінням після двох-трьох років зберігання або й ще старішим, сходи бувають зрідженими, а рослини — слабкими й маловрожайними.

Розташування та підготовка грунту

Цибулю вирощують на родючих ділянках городу, які не затоплюються весняною повінню й літніми опадами. Місце розташування грядок повинно добре освітлюватися сонцем, без найменшої тіні від дерев та споруд, і продуватися вітром. Не можна повертати цибулю на одне й те ж саме місце раніше, ніж через 3—5 років. Кращі попередники для неї — рання картопля, помідори, горох, огірки, капуста рання і кукурудза цукрова, яку збирають рано. Бажано висівати цибулю поряд з морквою: цибуля захищає моркву від морквяної мухи, а морква відлякує цибулеву муху.

Грунт під цибулю починають готувати вже в липні-серпні. Спочатку ретельно збирають залишки попередньої культури, вносять по 40—50 кг на 10 квадратних метрів добре перепрілого перегною (вносити свіжий гній не можна!), глибоко перекопують. Після рясного дощу або доброго поливу грунт вирівнюють граблями, готуючи його до весняної сівби. В суху осінь поливають декілька разів, щоб спровокувати проростання бур'янів. Навесні, як тільки дозріє грунт, в розрахунку на 10 квадратних метрів вносять по 300 г карбаміду або 400 г аміачної селітри, стільки ж суперфосфату або амофосу і по 150—200 г калійних добрив. Навесні можна внести дві третини перелічених добрив, а третину залишити на підживлення в період наростання цибулин. На підготовленій з осені площі добрива загортають у грунт неглибоко сапою, потім вирівнюють поверхню граблями. Перекопувати відведену під цибулю площу навесні вкрай небажано, але якщо в цьому виникне потреба, грудки ретельно розбивають лопатою й граблями, ущільнюють котком або дошкою, а пересохлий грунт поливають.

Сівба

У посушливих умовах півдня й південного сходу цибулю краще вирощувати на рівній поверхні. На грунтах з близьким рівнем залягання грунтових вод її можна сіяти на грядках. Нарізують їх восени шириною 1—1,2 м з межею (відстанню між ними) 20—30 см. З межі невеликий шар грунту переміщується на грядку, і вона стає дещо піднятою над поверхнею грунту, що забезпечує краще прогрівання навесні, прискорює його достигання і дає змогу раніше провести сівбу. Але, створюючи грядки, їхню поверхню слід робити дещо увігнутою, щоб не скочувалася дощова й поливна вода.

Рядки цибулі зручно розташовувати стрічками. Стрічка — це група зближених рядків рослин, між якими залишають широке міжряддя (прохід), по ньому городник пересувається під час сівби, прополювання та розпушування. Схеми розташування рядків можуть бути найрізноманітнішими. Зручно, наприклад, висівати три рядки через 20 см, а між ними залишати широке (50 см) міжряддя (ця схема найбільш прийнятна для фермерів, які сіятимуть і оброблятимуть цибулю із застосуванням техніки). Коли ж сіють і обробляють вручну, широке міжряддя доцільно зменшити до 40 см. Можна вузькі міжряддя робити через 25 см, а широкі — через 50 см. Найбільш раціонально використовується площа городу, якщо 7 рядків розташувати через 15 см: вийде семирядкова стрічка завширшки 90 см, а між стрічками залишиться прохід 40—50 см.

Щоб сповна використати вологу осінньо-зимововесняних опадів, сіяти цибулю слід якомога раніше, як тільки дозріє грунт. Особливо важливо це на півдні й південному сході країни, де в лічені дні, а то й години, верхній шар може пересохнути і важко буде одержати дружні й здорові сходи. Борозенки для сівби роблять мілкими — глибиною 2—3 см. Якщо грунт на час сівби пересох (а це дуже часто буває на півдні і сході весною), борозенки слід полити і після всмоктування води висіяти в них насіння. Після сівби грядки закоткувати котком або легко ущільнити дошкою.

З метою прискорення появи сходів, насіння перед сівбою доцільно проростити. Його висипають у марлевий мішечок, який ретельно змочують водою, і кладуть в якусь плоску посудину, куди теж наливають воду шаром 0,5 см. Щоб мішечок не пересихав, посудину накривають тканиною з натуральних матеріалів (льону, бавовни, коноплі) і тримають насіння вологим при температурі 22—25°С. Через 6—8 год мішечок з насінням промивають у проточній воді, а воду в посудині, де пророщується насіння, замінюють на свіжу і знову накривають мішечок тканиною. Таким же чином через 6—8 год воду знову міняють.

За добу після такого обробітку окремі насінини наклюнуться. Зразу ж всю партію насіння просу-

шують до сипкого стану й висівають. Врахуйте, що намочене насіння треба обов'язково висівати в добре зволожений грунт, тому що навіть короткочасне перебування його в сухому грунті може призвести до загибелі. Норма висіву (витрата) насіння становить 10—12 г на 10 квадратних метрів. Загортають насінини на глибину 1,5—2 см, а в рядку їх бажано розподіляти через 2—3 см. Після сівби грунт коткують або злегка ущільнюють широкою дошкою. Зверху можна притрусити (замульчувати) торфом або дрібним перегноєм шаром 1 см.

Догляд і збирання врожаю

Коли позначаться рядки, роблять перше мілке розпушування (шарування) грунту на глибину 3—5 см. Надалі цей захід провадять регулярно після великих дощів та поливів. Багато городників припускаються великої помилки, роблячи посіви надто густими. Щоб рослини не витягувалися (не «стекли»), загущені посіви одразу ж проривають, залишаючи рослини через 2—3 см, або проріджують граблями, протягуючи їх упоперек рядків. Вдруге проривають через 20—25 днів, залишаючи рослини через 6—8 см. Грядку регулярно прополюють, не припускаючи укорінення бур'янів. Після кожного проріджування цибулю бажано підживити коров'яком, розведеним водою у 5—6 разів, гноївкою з розведенням її у 2—3 рази, або розбавленим у 12—15 разів пташиним послідом. Якщо є лише мінеральні добрива, на відро води беруть 30 г суперфосфату та по 15 г аміачної селітри або карбаміду (сечовини) і хлористого калію або іншого калійного добрива. У другому підживленні, якщо рослини добре розвинуті, азотні добрива можна не вносити.

Виростити високий урожай цибулі в більшості областей, де її культивують в однорічній культурі, можна лише за умови регулярних поливів оптимальними нормами води. Вперше поливають при появі справжнього листка, у травні-червні — через 7—8 днів нормою 300—400 л на 10 м^2. У спекотливу суху погоду періоди між поливами скорочують до 5—6 днів, а норму збільшують до 450—500 л. Поливати краще дощуванням, але в разі настання дощової погоди з пониженими температурами поливи краще не провадити, щоб не спричинити захворювання. Поливи припиняють за 20—25 днів до збирання.

Щоб на цибулинах утворилася щільна луска, бажано верхню її частину звільнити від грунту, відгрібаючи його. І ще одна важлива порада: ні в якому разі не можна притоптувати бадилля, тому що при цьому перестають надходити поживні речовини із бадилля в цибулину, внаслідок чого знижується урожай та погіршується якість цибулин. Коли умови для достигання несприятливі (наприклад, ідуть затяжні дощі), для прискорення цього процесу рослини з корінням слід підняти вилами разом із грунтом й залишити на грядці до підсихання бадилля.

За сухої сонячної погоди цибулю сушать на грядці, виклавши в рядки і попередньо струсивши з коріння землю. В негоду її заносять під навіс чи інше укриття, але щоб там була добра вентиляція. Цибуля чудово зберігається в косах та вінках, які плетуть, коли бадилля лише підв'яло, але ще не висохло. Основою вінка може слугувати прядивний шпагат. Його беруть за два кінці і, сплітаючи їх, вплітають туди бадилля цибулі, а для окраси додають різні квіти, які у висушеному стані зберігають колір і красу (чорнобривці, волошки, майорці). Такий вінок прикрасить кухню, а цибуля добре збережеться. Зібрану цибулю необхідно ретельно розсортувати — вироджені й пошкоджені головки споживати одразу, дрібні залишити для одержання зелені взимку в кімнаті чи теплиці. Велику й здорову цибулю закласти на зберігання й споживання взимку та навесні.

Цибуля — розсадою

Чудові товарні цибулини, причому практично в ті ж строки, що і з сіянки, можна одержати через розсаду. Її вирощують у кімнаті, парнику або теплиці. Краще вирощувати у ящику за 50—60 днів до висаджування в грунт. Насіння в ящики висівають в останній п'ятиденці лютого — на початку березня. Сіють густо в борозенки глибиною 1 см і з відстанню між ними 3—5 см. Тепла кімната достатньо для росту цибулі, але необхідно стежити за належним освітленням, інакше рослини можуть витягтися і розсада буде неякісною.

Щоб розсада добре прижилася, перед висаджуванням її на постійне місце у рослин на третину відривають або обрізують листя й корінці. Висаджувати слід рано, як тільки дозволить це зробити стан грунту. Корені розташовують мілко, схема розміщення рядків така сама, як і при сівбі насінням, у рядках рослини висаджують через 6—8 см. Зразу ж після садіння площу бажано полити дощуванням, а якщо немає можливості зробити це, користуються поливальницею. Поливати треба регулярно й часто до приживлення розсади. Надалі догляд за цибулею такий, як і при вирощуванні із насіння.

Захист від шкідників та хвороб

Це найскладніша для городників-аматорів справа. По-перше, вони не завжди своєчасно помічають пошкодження, а, по-друге, зараз майже неможливо придбати дозволені для застосування на присадибних і дачних ділянках препарати. Для відлякування цибулевої мухи в рядках розкидають нафталін та інші препарати з різким запахом; проти тютюнового трипса й цибулевої листоблішки обробляють карбофосом (1,5—2 г на 10 квадратних метрів).

Головне ж — не допустити захворювання цибулі несправжньою борошнистою росою (пероноспорозом) або хоча б зменшити шкідливий вплив цієї хвороби. Найбільш доступним і достатньо ефективним засобом боротьби проти пероноспорозу вважається бордоська рідина (100 г мідного купоросу і стільки ж вапна на 10 л води). Профілактичну обробку препаратом розпочинають, коли утвориться 4—5 листків, і повторюють через 10—12 днів.

В. Д. Давидов,
канд. с.-г. наук
Донецька обл., Ясинуватський р-н

Мамині поради

Зараз уже важко навіть пригадати, з чого все починалося. Добре пам'ятаю, як радила мати: «Кинь по моркві жменю проса — буде морква, буде просо». Або таке: «Поміж рядками огірків посади розсаду капусти... Цибулю й часник сади порізно. Вони не люблять одне одного...»

Мати була неписьменною і працювала понад двадцять років служницею в пана Сулятицького, який, крім добротного будинку в Могилеві-Подільському, мав величезний маєток і розкішний палац у селі Юрківцях, де його іменем названо залізничну станцію. Там працював у пана садівником-городником Гілярій Поплавський — батько відомого в роки Великої Вітчизняної війни та й у післявоєнний період генерала армії Станіслава Гілярійовича Поплавського. Саме Гілярій Поплавський повідав тоді панській служниці деякі свої «секрети», вивчені в російській та зарубіжній літературі і перевірені власними дослідами, на що пан Сулятицький не шкодував грошей та дармової холопської праці.

Пам'ятаю ще одну материну пораду: «Якби жито садили під сапу, а не сіяли сівалкою,— хліба родило б більше...»

Оті настанови матері тривалий час були поза увагою. Там, де належно удобрювали грунт, вчасно сіяли й старанно обробляли посіви, дотримувалися сівозмін та агротехніки, всі культури родили рясно. А розміщувати посіви треба було так, щоб їх було зручно обробляти механізмами.

Інша справа тепер, коли виробництво овочів, круп'яних та інших культур у ще існуючих колгоспах скоротилося до мінімуму, коли з п'яти соток городу хочеться зібрати все необхідне до столу,— тут-то й пригадалися настанови матері. От і спробував я кілька років тому дослідити, що дають сумісні посіви різних культур.

Спроб було кілька — вдалих і невдалих. Насамперед розповім про моркву й просо. Для досліду відвів ділянку 20 квадратних метрів. Підготував грунт і посіяв 4 рядки моркви та стільки ж проса (за ширини міжрядь 25 см). Обробляти було незручно, та й урожай мало відрізнявся від звичайного.

Наступного року на такій самій ділянці посіяв 12 рядків (6 моркви і 6 проса). Ширина міжрядь — 30 см. Різниця в тому, що рядки моркви і проса я висівав почергово (морква — просо) на відстані 6 см. Урожай був дещо кращим.

Торік таку ж ділянку засіяв стрічками по 3 рядки (морква — просо — морква) при ширині міжрядь 35 см. Усіх рядків вийшло 15 (10 моркви і 5 — проса). Догляд й обробіток був такий, як і в попередні роки, проте урожай моркви у перерахунку на гектар становив 120 центнерів. Ще краще вродила морква на другій ділянці, де потрійні рядки чергувалися так: просо — морква — просо (12 см). Далі — міжряддя в 35 см і знову просо — морква — просо. Тобто, якщо на першій ділянці морква росла по обидва боки рядка проса, то на другій — навпаки: просо по обидва боки моркви. При цьому розмір коренеплодів моркви був удвічі — тричі більший, ніж на першій ділянці.

Отже, чим ближче рослина до рослини за умови старанного обробітку й догляду, тим кращий урожай обох культур. Але на практиці сумісний посів має бути зручним для вчасного обробітку культури протягом усього періоду вегетації.

До сказаного слід додати, що за браком земельної площі (чотири сотки) контрольних ділянок не засівав. Але такого врожаю не було ні в кого із сусідів, та і я зроду-звіку не збирав.

Добрий урожай обіцяли й огірки між капустою. Але далася взнаки борошниста роса. Робити висновки ще рано, а тому вирішив неодмінно повторити сумісну сівбу огірків і капусти.

Випробував ще один вид сумісного посіву: у міжряддях кукурудзи — по два рядки квасолі (3—4 рослини в гнізді). Квасоля оповила кукурудзу, мов тропічна ліана. Утворилося майже суцільне сплетіння. Поруч засіяв грядку квасолі. Встромив по краях рядків кілька кілків, натягнув дріт і підвісив квасолю на шпалери, де вона вродила в перерахунку на гектар близько 40 центнерів, а поміж кукурудзою — втричі більше, хоча і насіння, і грунт, і догляд були однаковими.

Наступного року повторив дослід сумісного висіву кукурудзи й квасолі. Результати підтвердилися.

А тепер коротко про жито під сапу. Ще в середині 50-х років академік В. М. Цицин створив пшенично-пирійний гібрид, якому пророкували велике майбутнє, але дуже швидко він поступився перед Миронівською пшеницею, і, як кажуть, зійшов зі сцени. Доброю ознакою цього гібриду було досить велике кущіння (10—12 стрілок з одного куща з колосками, правда, невеликими) за пунктирної сівби. А ось коли сіяли рядковою сівалкою, «кубла» утворювалися лише на прогалинах.

Тоді ж мені спало на думку посадити гібрид під сапу, тобто окремими гніздами. Кущіння при цьому було набагато кращим.

На другій ділянці так само, під сапу, посадив Веселоподолянське жито. Різниця хіба в тому, що пшенично-пирійний гібрид — ярий, а жито — озиме. В зиму посів увійшов добре розвинутим, а навесні розкущився так, що в кожному кублі було по 18—20 стеблин з колосками. Отже, з кожної лунки росло по доброму пучку гібрида і жита.

Зараз важко сказати, яким був би урожай, бо обставини склалися так, що я поїхав до Києва на навчання, а жито й пшеницю до зернини «вимолотили» кури. Але в тому, що садити жито під сапу вигідно, я переконаний. Очевидно, певні спостереження мала й мати, коли повчала, як краще вирощувати хліб.

Звичайно, на великих площах ніхто не буде сіяти жито під сапу, адже є пунктирні сівалки, які механізатори можуть переобладнати під сівбу жита. Отже, справа за ентузіастами. Сподіваюся, що в Україні знайдуться бажаючі повторити дослід. А результати неодмінно будуть хороші

Споконвіку, скажімо, вику висівають в суміші з вівсом. І не тільки тому, що останній підтримує схильну до полягання вику, а, очевидно, тому, що рослини взаємно стимулюють одна одну. І, навпаки, суміш вівса з горохом не дає бажаних результатів. Водночас горох з гірчицею забезпечує величезну кількість зеленої кормової маси. Добре родять на одній грядці й помідори та суниці. А ось нут, посіяний у міжряддях кукурудзи, не повернув навіть насіння.

Цей перелік можна було б продовжити ще багатьма спостереженнями і дослідами, як з позитивними, так і з негативними наслідками. Незаперечно те, що теорія і практика сумісної сівби сільськогосподарських культур ще повністю не вивчена, не досліджена, не обгрунтована. То ж будьмо уважними до всього, що нас оточує. Шукаймо і знайдемо те, що буде на користь людям.

Г. А. Скоряк,
м. Вінниця

Щиро дякую Ф. М. Тарасенку

Вирощуванням помідорів селекції Ф. М. Тарасенка займаюся вже 6 років, домігся непоганих результатів. Це такі сорти, як Де Барао, Гібрид 2 Тарасенка, Диво світу та інші.

Враховуючи вік і зайнятість Феодосія Макаровича, не захотів турбувати його проханням надіслати насіння Комбітомату, а придбав його, як кажуть, через десяті руки. Дотримуючись порад автора, вирощував 4 рослини у закритому грунті і 6 — у відкритому. Результат позитивний: порівняно з Де Барао та Гібридом 2 Тарасенка Комбітомат урожайніший в 1,5—1,8 раза.

У закритому грунті всі згадані мною сорти достигали одночасно, у відкритому Комбітомат достигав разом з Де Барао, а Гібрид 2 та Диво світу випереджали його на 8—10 днів.

Плоди Комбітомату схожі на Де Барао, але на смак солодші. Я формував рослини з трьох—чотирьох основних пасинків. Урожайність Комбітомату по кількості плодів була однаковою як у закритому, так і у відкритому грунті. На 5—6-гронових ярусах зав'язалося від 60 до 80 плодів, а на двох рослинах у закритому грунті 100—120, але верхні плоди були менші.

Усі сорти та гібриди Ф. М. Тарасенка стійкі до захворювання на фітофтороз, але чутливі до зниження температури повітря, при цьому плоди дрібнішають і достигають пізніше.

Хоча Комбітомат урожайніший сорт, у нього більші плоди, але я не можу виділити його як найкращий, тому що усі сорти й гібриди Тарасенка заслуговують на найвищу похвалу.

Хочу через журнал щиро подякувати Феодосію Макаровичу за його невтомну плідну працю. Живіть, шановний, довго і працюйте спокійно. Пишайтеся своїми здобутками так, як це робимо ми. Я ніколи не поміняю Ваші гібриди на будь-які інші. Щиро бажаю Вам міцного здоров'я на многії літа і низько схиляю перед Вами свою посивілу голову.

А. Д. Кульчицький,
Івано-Франківська область,
м. Калуш

На фото: новий сорт Ф. М. Тарасенка — томат Надія.

Центнер огірків з двох рослин

У це важко повірити, але факт залишається фактом. Тож розповім, як усе було.

У селі Яришеві на Вінниччині, де я колись жив, навпроти хати була конюшня. Потім приміщення тривалий час простоювало, а восени 1943 р. там знову стояли коні. Після війни, в 50-х роках, з колишньої конюшні залишилося тільки три стіни та дірявий дах.

Несподівано в одному місці, куди опівдні заглядало сонце, з'явилися дві рослини огірків. Вони швидко росли і незабаром оповили купу хмизу, розкиданого під стіною. Добре розгалужені рослини зацвіли і почали плодоносити. Спочатку мати збирала по 5—6 огірків, а згодом — і по 10—15 шт. Їли їх всією родиною, пригощали сусідів, гостей, а наприкінці серпня мати, зриваючи огірки через день, посолила їх у невеличку діжечку. Урожай на двох рослинах був такий, що огірків вистачило на все літо, ще й на зиму посолили. Словом, не менше одного центнера.

Ніхто з тих, кому я розповідав про диво-рослини, не зустрічав нічого подібного в житті. Досвідчений агроном, оглянувши місце, де вони росли, лише розвів руками й сказав: «Загадка природи»...

Загадка — загадкою. А її дуже хотілося розгадати. Отож наступного року викопав теж у трохи затіненому місці яму діаметром близько 80 см і глибиною майже метр. Набив її кінським гноєм, давно перепрілим і свіжим, додав соломи, глини, товченої крейди, трохи коров'яку і, звичайно, чорнозему. Утворився своєрідний гноєкомпост, який я залив двома відрами кінської сечі і присипав зверху землею. Згодом ще два рази полив водою і сечею, аж поки не замерзла земля.

Навесні, після дворазового поливу, додав землі, зробив лунку, кинув совок перегною, знову трохи землі і висіяв 5 насінин ніжинських огірків. Невдовзі вони зійшли і почали рости: спочатку, як звичайно, а через місяць, коли, очевидно, коріння досягло живильного середовища,— немов на дріжджах. Листки — неначе капелюхи. А що вже пустоцвіту було, то рослини, наче вінки, жевріли на сонці.

З'явилися й плоди. Спочатку два-три огірки, потім більше, ще більше, а рекордний одноденний збір — 3 кг з п'ятирослинного куща. Тепер весь урожай, крім перших проб, зважував і обліковував. До осінніх приморозків вийшло 18 кг. Не те, звичайно, що в старій конюшні, але досить непогано. Орієнтир на живильний компост був правильним. Але, мабуть, не вдалося повторити того складу живильного середовища, який був у старому приміщенні.

Тож мені не залишалося нічого іншого, як викопати в стайні землю, де росли огірки, і перенести її на грядку навесні наступного року. Дещо поліпшив її, додавши суміші перегною, піску й глини, чорнозему. Але сподівання виявилися марними: огірки вродили трохи краще, ніж поруч на грядці. Загадку природи не вдалося розгадати.

Г. А. Скоряк,
м. Вінниця

І таке буває

ХТО СКАЗАВ, ЩО ЗЕМЛЯ ПОМЕРЛА?

Мільйони жителів Київської, Житомирської, Рівненської, Чернігівської областей, басейну Дніпра, Донбасу внаслідок Чорнобильської катастрофи вимушені жити в умовах радіоактивного забруднення землі. Проблему зменшення забруднення сільськогосподарської продукції, одержуваної на територіях, що постраждали від аварії,— а це водночас дає змогу зменшити опромінення населення,— вирішують науковці відділу радіоекології та рекультивації науково-технічного центру НВО «Прип'ять». На запитання кореспондента відповідає А. М. Архипов, начальник лабораторії прикладної радіоекології цього відділу.

— Андрію Миколайовичу, відколи Ви та ваші колеги займаєтеся цією проблемою?

— З травня 1986 року. Тоді навколо ЧАЕС утворилася зона радіоактивного забруднення загальною площею понад 300 тисяч гектарів. Свою роботу ми провадимо в зоні відчуження, але вона має неабияке значення й для інших, менш забруднених регіонів України.

Вивчати шляхи і закономірності міграції радіонуклідів, механізми їхньої фіксації та звільнення в грунті необхідно для того, щоб розробляти нові, а також оцінювати традиційні заходи, спрямовані на зменшення забруднення сільськогосподарської продукції.

Протягом післяаварійного періоду було досліджено ефективність численних контрзаходів. Серед них — агротехнічні, і зокрема внесення збільшених доз мінеральних та органічних добрив, меліорантів і сорбентів. Крім того, з'ясовувалися сортові та біологічні особливості самих культур та їхній вплив на процеси міграції радіонуклідів у системі «грунт — рослина».

— І які ж закономірності вдалося виявити?

— За даними досліджень, ефективність впроваджених контрзаходів визначається як характером радіологічного стану, так і природними факторами місцевості. Знання особливостей фізико-хімічного стану радіонуклідів, грунтово-кліматичних та ландшафтно-геохімічних умов дає змогу обрати найефективніші контрзаходи для розробки як технологій агропромислового виробництва, так і практичних заходів щодо реабілітації сільгоспугідь (очищення від радіаційного забруднення).

Радіаційні речовини, які випали на грунт, під впливом природних факторів змінюють свій фізико-хімічний стан, змішуються у просторі і, звільняючись, залучаються у біологічні міграційні ланцюжки. Результатом перерозподілу радіонуклідів є зміна радіаційного та радіаційно-гігієнічного стану на забрудненій території. Проникнення радіонуклідів углиб грунту супроводжується поліпшенням радіаційного стану за рахунок їх фізичного розпаду та екранування іонізуючого опромінення розташованим вище шаром грунту. Водночас виникає біологічна доступність радіонуклідів, і тоді радіаційно-гігієнічний стан погіршується.

— Тобто, радіонукліди активно поглинаються рослинами?

— Забруднення рослин у перші місяці після аварії йшло майже виключно позакореневим шляхом, і коефіцієнт накопичення залежав від накопичення вегетативної маси на одиниці площі. Але починаючи з 1989 року аеральним шляхом радіонукліди у рослини практично не надходять. Нині почали проявлятися індивідуальні якості рослин у кореневому накопиченні окремих радіонуклідів, на цьому позначаються й агрохімічні особливості грунтів. Наприклад, уже у 1988 році коефіцієнт переходу цезію-137 у лучну рослинність становив 0,14 кБк/кг/МБк/м^2, а для торфовищ — 0,52. Експериментальні дані свідчать, що перехід цезію-137 у рослинну продукцію по суті стабілізувався. Щодо стронцію-90 виявляється тенденція до збільшення його концентрації у рослинності.

— Головне питання, яке цікавить усіх, і зокрема садівників та городників-аматорів, це можливість зниження вмісту радіонуклідів у рослинах. Чи вдалося тут чогось досягти?

— Вилучення або захоронення верхнього, найбільш забрудненого шару грунту — ось найефективніший захід. Різноманітні види обробки грунту істотно впливають на перерозподіл радіонуклідів у грунтовому профілі. Якщо при переорюванні розподіл цезію в грунтовому профілі відносно рівномірний, а верхній, п'ятисантиметровий шар містить найменше радіоцезію, то при дискуванні найбільша кількість радіоцезію концентрується у верхньому, 10-сантиметровому шарі грунту. Із збільшенням глибини обробки вміст радіоцезію у верхніх коренезаселених шарах зменшується за рахунок більшого «розбавлення» чистими шарами грунту. Наприклад, коли орють на глибину 35—40 см, вміст цезію-137 в орному 20-сантиметровому шарі зменшується у п'ять разів. Ефективність цього заходу зростає із збільшенням глибини оранки.

Існують і агрохімічні засоби зменшення доступності радіонуклідів для рослин. Завдяки внесенню добрив та вапнуванню кислих грунтів, поліпшуються умови живлення рослин, підвищується концентрація в грунті обмінних катіонів, посилюється антагонізм поміж іонами радіонуклідів та іонами солей, які вносять, а відтак змінюється доступність радіонуклідів для кореневої системи. Природно, що ефект зменшення надходження радіонуклідів у рослини в цьому випадку буде визначатися насамперед особливостями грунту і хімічним складом радіоактивних забруднень. Наприклад, на дерново-підзолистих грунтах внесення гною зменшило надходження радіоцезію в зерно вівса у два рази, а в бульби картоплі — на 40 відсотків. Підвищена доза фосфору не справила суттєвого впливу, а от підвищена доза калію зменшила надходження радіоцезію в бульби картоплі удвічі.

На торфових грунтах не встановлено позитивного впливу внесення гною, підвищених доз калію та фосфору на зниження забрудненості соломи вівса. Саме на таких грунтах вищі коефіцієнти переходу радіонуклідів, що вказує на більшу забрудненість вирощуваної на них сільгосппродукції.

Використання ж сорбентів та меліорантів дало незначний позитивний результат.

Стабілізація радіоекологічної ситуації та динамічна рівновага у ході процесів міграції радіонуклідів, яку ми зараз спостерігаємо, дає підставу зробити за допомогою математичної моделі прогноз про те, що нинішній стан мало зміниться протягом найближчих 50 років. А це означає, що майже 90 відсотків радіонуклідів знаходитимуться у верхньому п'ятисантиметровому шарі грунту, отже, є можливість дезактивувати їх.

Інтерв'ю взяв
Юрій Дронжкевич

Урожай врятують... черв'яки

Загальновідомо, що надмірне захоплення хімічними добривами призводить до зниження врожайності, значного забруднення продуктів харчування. Гіперхімізація «з'їла» огірки, підточує виноградну лозу, плодові дерева — вишні, черешні, сливи. Навіть дуби почали всихати. Отруюються основні запилювачі садів — бджоли, зникають жайворонки, синиці та інші корисні птахи. А водночас зростає кількість неповноцінних дітей, катастрофічно коротшає людське життя. Як рятуватися? Виявляється, слід звернутися за допомогою до... дощових черв'яків.

Ще три десятиріччя назад за вивчення їхньої ролі в природі взялися японські, а згодом і американські вчені. Після численних експериментів японці створили гібрид черв'яка під назвою Тайхен-2. Він виявився плодючим, холодо- і теплостійким. За його допомогою в землеробстві Японії вирішено чимало нагальних для нас сьогодні проблем. Зокрема, поля, де вирощують овочі й квіти, майже повністю чисті від шкідливих комах та бактерій. Ці гібриди-черв'яки здатні також розщеплювати молекули білка. Тоді у овочах та плодах збільшується вміст цукрів і вітамінів, вони краще зберігаються, підвищується їхня зимостійкість, а садові плоди стають соковитими і насиченими амінокислотами. Цікаво, що домашнє птаство, котре полювало на цих черв'яків, менше хворіє. Черв'яків вирішили використовувати і для ліквідації промислових відходів, очищення водойм, відгодівлі риби тощо. Почала вимальовуватися реальна перспектива створення «живих» і біологічно чистих добрив.

Американці удосконалили гібрид каліфорнійського черв'яка, який уже понад три десятиліття «працює» на багатьох фермах, продукуючи високопоживний для рослин біологічний гумус. На відміну від звичайних дощових, каліфорнійський черв'як надзвичайно активний і плодючий, до того ж домовитий — за достатньої кількості кормів не розповзається. Проходячи через харчотравний тракт черв'яка, спожита ним їжа перетворюється на гумус, насичений мінеральними солями: азоту — в ньому у 5, фосфору — в 7, калію — в 11 разів більше, ніж у звичайній дерновій землі. Тож і урожай з використанням біогумусу зростає в 1,5—2 рази. Поліпшуються і смакові якості продуктів.

Розводити каліфорнійського черв'яка нескладно. Однак треба одразу ж потурбуватися про відокремлення його від дощового «родича», аби уникнути перехрещення й гібридизації. Довжина «каліфорнійця» — 7 см, тривалість життя — до 15 років, плодючість — близько тисячі нащадків. За свій вік він створює 50 і більше кілограмів гумусу, кожний з яких за біологічною цінністю дорівнює 50—60 кілограмам перегною великої рогатої худоби. З огляду на це американці суворо заборонили вивіз з країни «національного надбання». Однак їм це не вдалося, і з часом «новинка» розповзлася по всьому світу.

Нині його успішно використовують і в нашій країні. Є можливість створити «ферму» для розмноження каліфорнійського черв'яка не лише в кожному обласному центрі, але й у районному масштабі. На це спроможний будь-який землероб, який усвідомлює нагальність потреби одержання чистих урожаїв із збільшеним вмістом амінокислот, цукрів та вітамінів. До того ж справа економічно доцільна. Оскільки органічних добрив стає дедалі менше в зв'язку із зменшенням поголів'я худоби, ціна на них непомірно зростатиме, а вартість 100 штук гібридів — лише 50—60 тис. карбованців плюс догляд. Зауважимо, що один черв'як протягом року дає 3,3 кілограма гумусу, а 100 шт. — 330 кг. У перерахунку на гній великої рогатої худоби це приблизно 18 тонн! Отже, коментарі, як кажуть, зайві...

Утримувати гібрид належить у скриньках або в поліетиленових мішках за умови постійного забезпечення кормом — різними органічними відходами (качанами, підопрілими гілками, листям тощо), вологою та теплом не менше плюс 10 градусів за Цельсієм (при температурі 7 градусів черв'яки залягають у сплячку і виробляти гумус припиняють).

Компостуючи відходи, купи кладуть пошарово: знизу — грубий матеріал (обрізки, гілки, тріски), потім — дрібні рослинні рештки (бадилля, траву, листя). Все це достатньо зволожують і залишають для перегнивання. Через місяць-півтора, після завершення процесу розігрівання маси, заселяють вермогібридів з розрахунку 800—1000 особин на квадратний метр поверхні. Через 3—4 місяці компост перетворюється на біогумус, який треба зібрати, а черв'яки переселяються на заздалегідь підготовлені свіжі купи відходів.

Для потреб колективних господарств, садівників та городників група «Дизайн» при Республіканському центрі «Екологія» організовує закупівлю вермогібрида, виробництво біогумусу та його реалізацію на місцях, а в Чернівцях слід звертатися до завідуючої сектором РЦ «Екологія» Надії Щербатої, телефон 5-47-33.

Іван Любківський,
природознавець
м. Чернівці

Як поліпшити глинистий грунт?

У мене є клаптик землі, на якому колись було звалище сміття. Ми навезли туди землі, але в ній є біла глина і тому вона тверда, як камінь. Гною купити з пенсії не можу, занадто дорого. Чим можна удобрити цю землю?

В. Є. Воробйова,
м. Нетішин
Хмельницької обл.

Глинисті грунти мають погану структуру, недостатньо повітря і надто ущільнені, а тому малопридатні для вирощування овочевих культур і картоплі. Щоб підвищити їхню родючість, потрібно протягом декількох років восени вносити по 5—8 кг мервлястого (соломистого) гною й 5—6 кг торфу на 1 квадратний метр. Спочатку на площу вносять крупнозернистий річковий пісок — по 8—10 кг/м^2. Якщо грунт з кислою реакцією, то один раз у 4 роки ще вносять по 0,4—0,6 кг/м^2 сиромолотого вапняку або крейди. Замість гною й торфу можна використати компости, які готують з бур'янів, загнилої соломи, сміття та інших органічних відходів.

Покращити важкі грунти можна ще й завдяки вирощуванню на них сидеральних добрив. У цьому випадку ділянку ділять на дві частини. На одній вирощують овочі, а другу засівають гірким люпином. Якщо грунт слабокислий, то висівають білий люпин, горох, викосуміш, редьку. Зелену масу люпину приорюють (прикопують) у фазі сизого бобика, інші культури — на початку утворення насіння, попередньо подрібнивши рослини. Наступного року сидеральне добриво висівають на другій половині ділянки, і т. д. Протягом 6—8 років таким способом грунт на ділянці можна значно покращити й підвищити його родючість.

О. Ю. Барабаш

ЗЕРНІВКИ — ШКІДНИКИ БОБОВИХ КУЛЬТУР

На присадибних і садово-городніх (дачних) ділянках на Україні здавна вирощують бобові культури — квасолю, горох, боби, сочевицю, чину, нут, сою. В різних агрокліматичних зонах (Степ, Лісостеп, Полісся) набір цих культур неоднаковий, але квасолю й горох вирощують повсюдно, а боби переважно в західних областях — Чернівецькій, Хмельницькій, Тернопільській, Івано-Франківській, Львівській та ін. У період вегетації їх псують різні шкідливі комахи, як багатоїдні (дротяники, гусениці підгризаючих та листогризучих совок), так і обмеженоїдні (жуки бульбочкових довгоносиків, попелиці, трипси) і вузькоспеціалізовані (зернівки), пристосовані для живлення бобовими або однією культурою. До таких вузькоспеціалізованих шкідників зернобобових культур належать зернівки, серед яких найбільш поширені горохова, бобова і квасолева.

Під час вирощування рослин і до збирання врожаю їхня шкодочинність непомітна, оскільки личинки після відродження з яєць вгризаються у біб, а в ньому — в середину зерна, де живляться його вмістом, а потім заляльковуються і перетворюються на жуків, що покидають пошкоджену зернину після її дозрівання та деякого часу зберігання. В такій зернині залишаються отвори і дупла, де живилися личинки, і це добре помітно. Пошкоджені зерна стають легкими і спливають у воді, втрачають схожість і непридатні для вживання в їжу, тому що забруднені екскрементами личинок, які містять токсичні алкалоїди (у горохової зернівки — контаридін). Якщо вміст алкалоїдів високий, таким зерном можна отруїтися.

Для запобігання значним пошкодженням зернобобових культур необхідно знати особливості життєвого циклу спеціалізованих видів зернівок та заходи боротьби з ними в умовах присадибної чи садово-городньої ділянки.

Горохова зернівка пошкоджує лише горох (посівний і польовий, або пелюшку). На Україні поширена скрізь, але має неоднакову шкодочинність у різних місцевостях. Найбільше шкодить вона в степовій зоні і південній частині правобережного Лісостепу на південь від умовної лінії, що проходить від Могилів-Подільського на Вінницю — Сквиру — Канів — Дніпропетровськ — Донецьк — Шахти (Ростовська область Росії). Тут пошкодження зерна може становити понад 50%.

Помірно шкідлива зернівка на території, розташованій на північ від означеної до умовної лінії Тернопіль — Бердичів — Васильків — Ромни — Ворожба і далі на Курськ. Якщо не вживати ніяких заходів, тут вона може пошкодити до 30% зерна.

Мало вражає зернівка горох на території Центрального і Західного Полісся (Київська, Житомирська, Рівненська, Львівська, Волинська області).

Зимують жуки в пошкоджених горошинах і частково в природі, тому на поле вони потрапляють переважно із зараженим зерном. Навесні після висіву такого зерна і його набухання в грунті жуки вилазять з нього і в травні при температурі повітря 15—16°C з'являються на посівах. У цей час вони малоактивні, ховаються між стуленими молодими листочками і в різних укриттях. При температурі 21°C і більше у період бутонізації та цвітіння гороху на початку червня на півдні та з середини червня й пізніше — в Лісостепу і Поліссі жуки активно живляться пилком у квітах гороху, а самки починають відкладати яйця на молоді бобики, які ледь почали виходити з квітки. Одна самка здатна відкласти понад 200 яєць. Бурштиново-жовті, продовгуваті яйця розміром до 0,8 мм при уважному огляді молодих бобиків можна помітити на стулках. Через 6—10 днів з них вилуплюються личинки, вгризаються всередину бобу, а в ньому — в зерно, яке почало формуватися.

Протягом усього життя (29—36 днів) личинка живиться вмістом зернини і до моменту її затвердіння перетворюється у ній в лялечку. В одній зернині, як правило, розвивається лише одна личинка, хоча може вгризатися і 2—3, але в такому випадку інші гинуть. Місце вгризання личинки в зерно в міру його росту заростає і на стиглому зерні має вигляд дрібної темної цятки. Молоді жуки в зернах з'являються в серпні і, якщо горох збирають невчасно, а погода тепла, можуть частково вилетіти. Та переважна більшість їх залишається в горошинах до наступної весни.

Щоб захистити горох від зернівки, у виробничих умовах посіви обприскують інсектицидами у фазі бутонізації і повторно через 8—10 днів, використовуючи препарати карбофосу, децису, золону та інші. Заражене жуками насіннєве зерно фумігують бромметилом або іншими рекомендованими препаратами. Але на присадибних ділянках хімічні обробки небажані, до того ж зробити їх складно, а тому слід вживати інших заходів.

Насамперед, сіяти горох необхідно якомога раніше. Достиглий горох потрібно зібрати швидко і без втрат, облущити, просушити й відсортувати, занурюючи у воду або в розчин кухонної солі. Всі зерна, які спливли, вибирають і спалюють, а ті, що осіли, промивають у чистій воді, просушують. Насіннєве зерно зберігають окремо, а призначене для харчування можна додатково прогріти протягом трьох годин при температурі 58—60°C. Такої температури лялечки і жуки, які могли залишитися в зернинах, не витримують і гинуть.

Бобова зернівка пошкоджує столові (чорні російські та Віндзорські білі) і кормові боби. Поширена у всіх районах Степу й Лісостепу, де їх вирощують. За життєвим циклом схожа з гороховою зернівкою. Зимують жуки переважно в зараженому зерні, яке є основним джерелом їхнього поширення. На посівах бобів з'являються у першій половині червня перед початком цвітіння, а з другої половини червня і в липні самки відкладають яйця на стулки молодих бобиків. Личинки після відродження вгризаються всередину бобу, а в ньому в молоді зернини, де живляться до початку їхнього достигання. В одній зернині бобу, на відміну від горохової зернівки, може розвиватися 2—3 личинки, а пошкодженість зерна в середньому становить 50%. Частина личинок може завершити розвиток до початку достигання зерен і утворити лялечки, а потім жуків, які при запізненні із збиранням вилітають із зерен і зимують у різних затишних місцях в природі.

Заходи боротьби з бобовою зернівкою на присадибній ділянці такі ж, як і з гороховою:

якомога ранні строки сівби і швидке, без втрат, збирання врожаю;

сортування сухого зерна нового врожаю шляхом занурення в розчин кухонної солі та знищення того, що спливло;

зберігання насіннєвого зерна в прохолодному сухому приміщенні; прогрівання харчового зерна протягом трьох годин при температурі 60°.

Квасолева зернівка пошкоджує різні види квасолі (в Україні культивують здебільшого звичайну та багатоквіткову квасолю) як у полі, так і під час зберігання. У період зберігання в лабораторних дослідах спостерігали пошкодження нею, крім квасолі, також зерен гороху, нута, чини, кормових бобів та сої. Цей шкідник поширений в Україні вогнищами майже в усіх областях, особливо в Степу та Лісостепу. В польових умовах він сильніше пошкоджує ранні посіви квасолі та сорти з довгим періодом достигання.

Перезимовують жуки в зернах квасолі у сховищах, а в природних умовах України не виживають. Тому на посіви шкідник потрапляє лише із зараженим зерном. До початку його достигання жуки живляться пилком квітів, а потім самки відкладають по 50—60 яєць на майже стиглі боби, розміщуючи їх у зморшках, тріщинах, вигризених ямках на спинному шві. Через 6—11 днів з яєць відроджуються личинки і вгризаються в біб, а в ньому — в зерна. Якщо несвоєчасно збирають стиглі боби, личинки можуть завершити свій розвиток у полі (в середньому за 21 день) і заляльковуватися. Однак частіше вони завершують свій розвиток і вилітають уже в коморі. В теплі (при температурі вище +15°С) відкладають яйця на квасолини або необлущені боби. У польових умовах в Україні може розвинутися одне покоління шкідника, а в процесі зберігання (в коморах, кімнатах при температурі в межах 18,7—30,3 0°С) — 4—5 поколінь. Тому заражене в природі зерно через 2—3 місяці зберігання буває все переточене зернівкою і зовсім непридатне для будь-якого використання.

Проти зернівки на присадибній ділянці і в період зберігання необхідно вживати таких заходів:

висівати зерно в якомога пізні строки, щоб воно пізніше достигло;

вирощувати одночасно достигаючі сорти квасолі;

швидко збирати стиглі боби і вилущувати з них зерно;

висушувати і зберігати зерно вологістю не вище 14%, відсортувавши заражене зернівкою шляхом занурювання у воду чи розчин кухонної солі;

насіннєве зерно витримати при 0°С не менше 30, або при —4°С (у морозильній камері холодильника) — 15 днів, що забезпечує повну загибель наявних у ньому личинок, лялечок та жуків зернівок;

продовольче (харчове) зерно квасолі витримують, як і посівне, в холоді, або прогрівають у духовці при 64—65°С не менше однієї години.

В. П. Омелюта,
кандидат біологічних наук
(Науково-дослідний інститут
захисту рослин УААН)

Росте батат і на Київщині

Батат, або солодку картоплю, вирощують завдяки високому вмісту крохмалю в бульбах. Ця культура з давніх-давен замінює її в районах з тропічним і субтропічним кліматом. Однак я переконався в тому, що батат росте й плодоносить і в нашому помірному кліматі. Наприкінці травня, в 1994 році, мені вдалося дістати живці батату, надіслала їх у посилці Науково-виробнича фірма «Фантом» з міста Черкаси. З технологією та агротехнікою вирощування був необізнаний, а тому мені дуже допомогла інструкція, вкладена в посилку. На агротехніці я зупинятися не буду, оскільки про неї чимало написано в журналах «Приусадебное хозяйство» № 1 за 1989 р. та № 6 за 1990р.

На грядку висадив запікірувані паростки в земляних кубиках розміром 7×7 см 12 червня. Стебла батату вже мали по 4—5 листків. Рослини добре прижилися і через 10 днів почали відростати бічні пагони. Батат не цвіте. Стебла схожі на наші огірки або дині, проте це культура зовсім іншого ботанічного виду. Дуже хотілося перевірити, чи насправді батат не пошкоджується хворобами та шкідниками, і особливо колорадським жуком.

Оскільки батат ріс на городі, то, звісна річ, межував з картоплею. До самого закінчення вегетації на зеленій масі батату я не виявив жодної хвороби, а щодо колорадського жука, то він навіть обходив стороною його стебла.

Настав час збирати врожай, було це 15 вересня. Чотири кущі — два сорти. Сорт ранній Перемога 100. Бульби нагадували земляну грушу (топінамбур), видовжені, білого кольору, непривабливі, урожай незначний — 300 г з куща. Склалася думка, що цей сорт не має майбутнього. У другого сорту під назвою Первенець СРСР стебла були добре розвинуті, бульби округлі, великі, масою 300—600 г, червонуватого кольору, зовні дуже нагадували нашу пізню картоплю. Урожайність — 2 кг з куща.

В родинному колі приготували десертні страви — варили та смажили бульби. Смак чудовий, ледь-ледь нагадує банан. Мені здається, той, хто хоч раз покуштує, неодмінно захоче вирощувати батат на своєму городі.

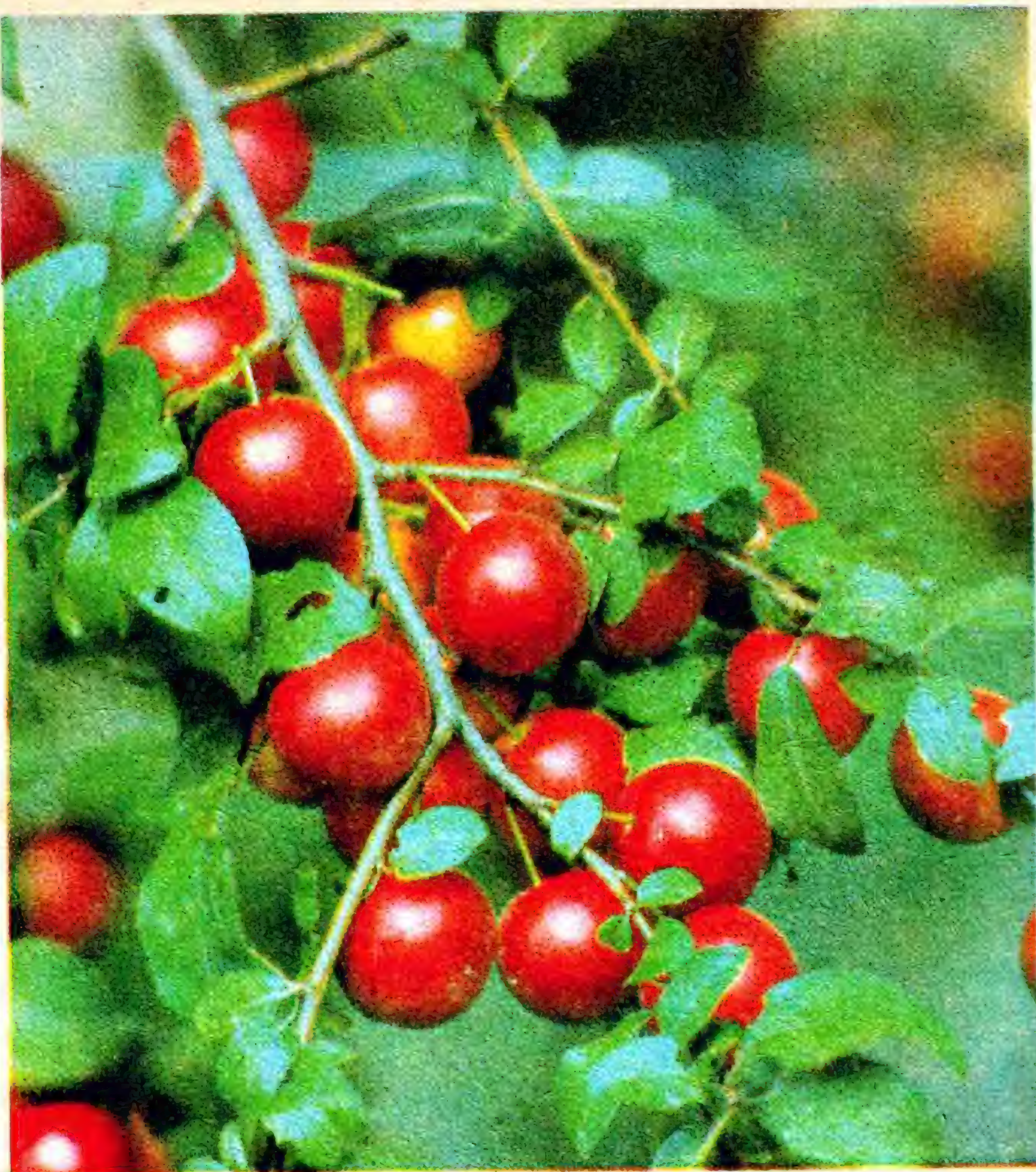
Звичайно, за браком досвіду я не зміг сповна використати потенційні можливості культури, запізнився з садінням, а це позначилося на врожаї.

Мушу зауважити, що культура батату значно більш трудомістка, ніж традиційна картопля, тому в Лісостепу її можуть вирощувати лише любителі новинок або власники невеликих присадибних ділянок. Вважаю, що батат повинен зайняти значне місце в південних районах України, де картопля вироджується, оскільки висока температура не сприяє її вирощуванню, і насамперед на поливних землях.

І. А. Бугаєнко,
заслужений агроном України,
пенсіонер

Щедра грядка

Алича

Алича — дерево або кущ, висотою 4—9 м. Невибаглива до умов вирощування, високоврожайна культура. Починає плодоносити на 2—4-й рік. Тривалість життя рослин 50—60 років.

Це порівняно теплолюбна рослина і в нашій країні вирощується в основному в Криму. В останні роки почала поширюватись у плодових насадженнях як промислова культура.

В традиційних районах поширення аличі, як правило, вирощують місцеві її форми. Тепер введені нові сорти науковцями Нікітського ботанічного саду (м. Ялта), Донецької дослідної станції садівництва, Центрального ботанічного саду НАН України (м. Київ) та інших установ.

В ЦБС НАН України створений колекційний фонд, що налічує понад 30 сортів аличі, які використовуються в селекції для Лісостепу України. Тут створено і рекомендовано для вирощування такі два сорти:

Київська гібридна (Васильєвська × Десертна). Дерево середньої величини, швидкоросле з напівкулястою кроною, середньої густоти. Плоди середні, одномірні, масою 20—25 г, округлі, фіолетово-бурого забарвлення. М'якуш темно-кремовий, ніжний, соковитий, танучий, кисло-солодкого приємного смаку, вміст цукрів — 5,7%, кислот — 0,96%, дубильних і антоціанових речовин — 0,10%, вітаміну С — 14,6 мг%, каротину — 0,17 мг%. Дегустаційна оцінка — 4—4,5 бала. Час достигання ранній — перша половина липня. Плоди універсального призначення. Використовуються як у свіжому, так і в консервованому вигляді. Урожайність висока: 30—35 кг з молодого дерева. Дерева відзначаються підвищеною зимостійкістю.

Сорт знаходиться у державному і виробничому випробуванні. Заслуговує широкого впровадження в лісостепових і степових областях України.

Любительська (Вітамінна), сорт гібридного походження — (Васильєвська × Десертна). Дерево середньої і нижче середньої величини. Плоди середні, одномірні, масою 20—23 г, округлі, фіолетово-бурі. М'якуш темно-кремовий, ніжний, соковитий, танучий, кисло-солодкого приємного смаку. Вміст цукрів — 7,44%, кислот — 1,4, дубильних речовин — 1,7, пектину — 0,15%, вітаміну С — 20,44 мг%, каротину — 0,04 мг%. Дегустаційна оцінка — 4—4,5 бала. Плоди починають достигати на початку липня, використовуються як у свіжому, так і консервованому вигляді. Рослини відзначаються підвищеною зимостійкістю. Сорт переданий у державне і виробниче випробування. Рекомендований для широкого вирощування у лісостепових і степових областях України.

Серед сортів селекції Державного Нікітського ботанічного саду слід відзначити Кизилташську ранню, Піонерку, Пурпурову обільну.

Кизилташська рання. Виведена із сіянців місцевих форм аличі. Дерева середньорослі, зимо- і посухостійкі, урожайні. Плоди середні, 12—20 г, округлі, темновишневі. М'якуш світло-жовтий. Смак кисло-солодкий, приємний. Кісточка погано відділяється від м'якуша. Плоди починають достигати в середині червня, придатні для споживання у свіжому вигляді і для консервування.

Піонерка. Виведена із місцевих кримських форм аличі. Дерева сильнорослі, скороплідні, урожайні. Плоди середні (20—25 г), бордові, м'якуш кремовий, ніжний, соковитий, приємного кисло-солодкого смаку, достигають в останній декаді червня. Кісточка відділяється погано. Плоди використовують як у свіжому вигляді, так і для консервування.

Пурпурова. Сорт виведений із сіянців вільного запилення відбірних місцевих форм. Дерево середніх розмірів. Плоди великі (18—30 г), округлі, темно-червоні.

Алича — різновид сливи. Скороплідна, ранньостигла, південна культура. Плоди багаті на цукри — 4,11—10,49%, кислоти — 1,04—6,86%, дубильні — до 0,12% і пектинові речовини — до 0,8%, а також вітаміни А і С. Їх вживають у свіжому і сушеному вигляді, готують варення, повидло, компоти, желе, соки, екстракти, сиропи та ін. продукти. Плоди аличі використовують і в лікарських цілях. Основний терапевтичний ефект забезпечують пектини плодів, які усувають авітамінози, виводять радіонукліди, мають дезинфікуючі властивості. Лимонна кислота плодів бере активну участь у процесах обміну речовин. Час достигання аличі — в основному ранній (за черешнею). Це має велике значення: у зв'язку з зимово-весняним авітамінозом у дорослих і особливо у дітей великий попит на ранні фрукти.

Види робіт	СІЧЕНЬ	ЛЮТИЙ	БЕРЕЗЕНЬ	КВІТЕНЬ	ТРАВЕНЬ	ЧЕРВЕНЬ	ЛИПЕНЬ	СЕРПЕНЬ	ВЕРЕСЕНЬ	ЖОВТЕНЬ	ЛИСТОПАД	ГРУДЕНЬ
Копання ям, садіння саджанців			1	1								
Формування та обрізування дерев			2	2								
Обробіток грунту, полив дерев			3	3,4	5,6	5,6	5,6	5,6	6	3	3	
Внесення добрив				7	7					7	7	
Боротьба з шкідниками та хворобами	8	8		8	8					8	8	8
Збирання урожаю						9	9					

М'якуш світло-жовтий, кисло-солодкий, кісточка невелика. Урожай високий. Плоди достигають в кінці червня, використовуються свіжими і для консервування.

Обільна. Виведена від схрещування японо-американської сливи Бербани з місцевою аличею Таврійська. М'якуш світло-жовтий, кисло-солодкий, доброго смаку. Кісточка відділяється добре. Плоди достигають в середині липня, використовуються свіжими і для консервування.

Умови вирощування. Під аличу обирають тепле, сонячне і незатінене місце на рівній площі або в нижній частині схилу. Грунт повинен бути легким, поживним, не кислим, помірно вологим. Дерева садять з площею живлення 6×3—4 м. Для перехресного запилення треба садити 2—3 одночасно квітуючих сорти. В Лісостепу України садити аличу краще весною. Перед садінням бажаний глибокий обробіток грунту.

Формування і обрізування. Крону формують за розріджено-ярусною системою. Висота штамба 40—60 см, основні гілки крони розміщують або поодиноко з відстанню між ними 15—30 см, або групами у 2—3 гілки. Загальна кількість гілок у кроні — 6—8. В період формування провідник зберігають, а після виведення необхідної кількості гілок — зрізують над останньою бічною гілкою. Гілки навкруги стовбура розміщують рівномірно і послідовно (по спіралі). При обрізуванні плодоносних дерев проріджують крону і укорочують гілки.

Догляд за рослинами. Грунт утримують пухким і чистим від бур'янів, а восени перекопують під деревами на глибину 10—12 см, виконують інші роботи (див. календар).

Календар робіт по догляду за аличею:

1 — копання ям і садіння саджанців; 2 — формування і обрізування дерев; 3 — перекопування грунту; 4 — боронування; 5 — виполювання бур'янів; 6 — полив; 7 — внесення добрив; 8 — боротьба з шкідниками і хворобами; 9 — збирання врожаю.

Для знищення грибкових хвороб, дерева обприскують 3%-ною бордоською рідиною за 3—4 дні до цвітіння та після цвітіння — 1%-ною.

І. М. Шайтан,
канд. біол. наук,
Л. М. Чупріна,
науковий співробітник,
І. К. Кудренко,
канд. біол. наук
(Центральний ботанічний сад НАН України)

На початку літа

У червні продовжують догляд за грунтом у саду (розпушування, видалення бур'янів тощо) та поливи дерев і кущів. У цей час ефективними є підживлення. Насамперед підживлюють 1—2-річні дерева, смородину, агрус мінеральними добривами: 20—30 г нітрофоски чи нітроамофоски або 15—20 г аміачної селітри чи карбаміду на 1 $м^2$. Перші два види добрив можна застосовувати протягом усього червня, а азотні — не пізніше другої декади.

Джерелом калію може бути деревний попіл, яким посипають грунт з розрахунку 50—70 г на 1 $м^2$ і, якщо немає дощу, то поливають і розпушують грунт.

Ще краще застосовувати рідке підживлення мінеральними добривами: на 10 л води беруть 10 г карбаміду або 20 г аміачної селітри, 30 г суперфосфату та 15—20 г сірчанокислого калію чи калімагнезії. Вдаються також і до підживлення розбавленим гноєм ВРХ, коней та пташиним послідом. Гній розбавляють в 7—10 разів водою, настоюють 7—10 днів і поливають дерева та кущі. Дуже корисно додавати на 10 л розбавленого гною 50 г попелу.

Пташиний послід розбавляють водою, дотримуючись співвідношення 1:15—20, і теж настоюють 1—7 днів. Для підживлень використовують ще й настої перепрілого сіна чи трави. Воду доливають у такому співвідношенні, як до гною, і настоюють до появи неприємного запаху.

Готуючи всі ці настої в ємкостях, їх треба накривати поліетиленовою плівкою, щоб зменшити втрати азоту.

Всі підживлення рідкими добривами виконують після необхідних поливів грунту водою, витрачаючи добрив 10 л на 1 $м^2$. Після вбирання добрив грунтом, його розпушують. Підживлення завершують за 2—3 тижні до достигання ягід.

З метою формування плодових рослин протягом червня проводять прищипування, відгинання або виламування неправильно ростучих пагонів, а також видаляють кореневу дику поросль у плодових дерев.

У саду через 14—16 днів після цвітіння яблуні й груші на штамбах дерев необхідно прив'язати ловчі пояси або липкі стрічки від плодожерки. Одночасно проти попелиці і плодожерки дерева обприскують карбофосом (70 мл на 10 л води).

При обпаданні зав'язі вишні й сливи ефективними будуть позакореневі підживлення 0,5%-ним розчином карбаміду (50 г на 10 л води) та інтенсивні поливи з промочуванням грунту на 30 см. В цей час також вирізають жирові пагони, прищипують сильно ростучі пагінці, а проти шкідників застосовують відлякуючі розчини полину, лаванди, тютюну тощо.

У смородини і агрусу в цей період виламують слабкі пагони та ті, що загущують кущ.

В розсаднику на живцях смородини після їх укорінення необхідно повищипувати квіткові суцвіття. Це підсилить ріст листків і пагонів.

Проти малиново-суничного кліща під час бутонізації малини слід обприскати кущі настоєм гіркого полину (300 г полину попередньо настоюють добу у 5 л води, затим кип'ятять 30 хв, охолоджують, фільтрують, розбавляють водою у співвідношенні 1:2 і обприскують у вечірні години).

В період наливання ягід дуже важливими для малини є достатнє забезпечення вологою та пухкий стан грунту. Тому в цей час малину поливають та неглибоко розпушують грунт. Якщо є мульча, потреба в розпушуванні відпадає. За гарного догляду малина дає багато порослі, яку проріджують, залишаючи сильніші пагони на відстані 20 см один від одного. Зайві можна викопувати і разом з грудкою землі пересаджувати в потрібне місце.

В суничнику за 10—15 днів до збирання ягід припиняють всякі розпушування грунту і проводять мульчування в рядку соломою, сіном, травою тощо. Мульча захищає ягоди в період достигання від забруднення грунтом, особливо за дощової погоди. В цей час ягоди можуть значно пошкоджуватись слимаками. Тому проти них міжряддя доцільно посипати негашеним вапном або негранульованим суперфосфатом.

Вибирають ягоди суниці через день. Це сприяє одержанню великих ягід кожного наступного вибирання, зменшенню ураження їх сірою гниллю та пошкодження слимаками.

Для прискореного достигання ягід у сильнорозвинутих рослин частину листків обривають, але не більше 20%. Вуса теж видаляють.

О. В. Романов

Зенга Зенгана

СУНИЦЯ:

Серед ягідних культур найбільш поширена суниця великоплідна або садова. Її ягоди містять Р-активні речовини, вітаміни і провітаміни (А, В, $В_2$, Е, РР, К), калій, фосфор, кальцій, натрій, магній, залізо та йод. Вони багаті на цукри та органічні кислоти.

Встановлено, що ягоди суниці здатні знижувати кров'яний тиск, та дають добрий ефект при склерозі.

В народній медицині як серцевий засіб застосовують настій квіток суниці.

Кореневище і корені, завдяки вмісту дубильних речовин, добрий

Ред Гонтлет

в'яжучий, кровоспинний, протизапальний, сечогінний та жовчогінний засіб.

Як стверджує В. М. Жуля (1976), вітаміни групи B, B_1, B_2, B_7 і особливо B_9 (фолієва кислота) є антирадіантом, тобто речовиною, що допомагає організму людини знешкоджувати проникаючі радіоактивні елементи.

Із сказаного напрошується висновок про необхідність розширення періоду споживання ягід суниці. Це можна зробити завдяки вирощуванню сортів різних строків достигання: надранніх, ранніх, середньоранніх, середніх, середньопізніх і пізніх. Термін споживання також розширюється виготовленням із свіжих ягід соків, компотів, варення, джемів, желе.

ми властивостями, гарним зонішнім виглядом, ароматні.

Відрізняються також між собою і продукти їх переробки.

За вмістом сухих речовин у компотах з ягід різних сортів суниці ми великої різниці не спостерігали (38,0—42,5%). Вміст сухих розчинних речовин найвищим був у компоті, виготовленому з суниці сорту Істочнік — 38,9%; найнижчим — з ягід Зенги Зенгани — 32,9%. Компоти, виготовлені з сорту Покахонтас та Ред Гонтлет, містили по 37,9 та 36,9% сухих розчинних речовин.

Найвищий вміст загального цукру був у компотах, виготовлених з ягід сорту Покахонтас — 28,7%. Інші компоти, що вивчалися за вмістом загального цукру, розташувалися в такій послідов-

Зенгана, Зенгріна, Покахонтас, Ред Гонтлет, Холідей. Дегустаційні оцінки були 4—4,3 бала. Найвищу оцінку (4,2—4,3 бала) отримали варення, виготовлені з сортів Покахонтас та Зенга Зенгана.

Сухих речовин у зразках було від 76 до 83,3%. Найбільше — у Ред Гонтлету — 83,3%, затим у Холідею — 81%; Покахонтасу — 79%; Присвяти — 77,8%. За кількістю сухих розчинних речовин перевага у сорту Холідей — 76,4%; Зенгріна та Ред Гонтлет — 75,9%. Вміст загального цукру найвищим був у варення сортів Зенга Зенгана та Присвя-

КРАЩІ СОРТИ ДЛЯ КОНСЕРВУВАННЯ

Продовження періоду споживання ягід шляхом переробки суниці на варення та компоти — просто і доступно.

У наших дослідженнях виготовлені за методикою ВНДІС ім. І. В. Мічуріна компоти зберегли більшість поживних речовин, які є у свіжих ягодах і, зокрема, м'якуш та насіння, які мають цінні харчові та лікувальні властивості.

Ягоди різних сортів суниці різняться між собою зовнішнім виглядом, смаком та органолептичними характеристиками.

Для виготовлення компотів кращими є сорти з добрими смакови-

ності: Істочнік — 23,8%; Ред Гонтлет — 20,8%; Зенга Зенгана — 19,3%.

Вміст органічних кислот найвищим виявився в компотах з ягід сорту Істочнік — 0,72% та Покахонтас — 0,70%; дещо нижчий — у Зенги Зенгани та Ред Гонтлету — 0,59%.

Найвищу дегустаційну оцінку мали компоти, виготовлені з ягід суниці сортів Зенга Зенгана та Покахонтас.

Великим попитом серед населення користується варення з ягід суниці. В наших дослідженнях отримали варення відмінної якості з ягід таких сортів: Зенга

та — по 47,7%; Зенгріна — 46,7%.

Вищу кислотність мало варення, виготовлене із ягід суниці сортів Істочнік — 0,55% та Зенгріна — 0,50%.

З наведеного можна зробити такі висновки: всі сорти, що вивчалися, придатні для приготування компотів та варення. Але враховуючи дані лабораторних аналізів, дегустаційну оцінку продуктів переробки та господарсько-біологічні особливості сортів, для вирощування з метою використання ягід для консервування в умовах Черкащини кращими є сорти: Покахонтас, Ред Гонтлет, Зенга Зенгана.

В. Гибало,
О. Сухойван,
кандидати с.-г. наук,
наукові співробітники
Мліївського НДІ садівництва

Хімічний склад компотів та варення з ягід суниці

Назва сорту	Вміст в %				Дегустаційна оцінка, в балах
	сухих речовин	сухих розчинних речовин	загального цукру	кислот	
Компоти					
Покахонтас	38,0	37,92	28,7	0,70	4,2
Істочнік	42,5	38,92	23,8	0,72	4,1
Ред Гонтлет	38,1	36,92	20,8	0,59	4,0
Зенга Зенгана	33,2	32,93	19,3	0,59	4,3
Варення					
Мелітопольська рання	76,0	71,90	41,5	0,34	4,4
Покахонтас	79,0	71,42	33,6	0,42	4,6
Присвята	77,8	70,92	47,7	0,42	4,4
Істочнік	77,7	69,42	35,6	0,55	4,1
Зенгріна	77,2	75,92	46,7	0,50	4,8
Холідей	81,0	76,42	42,6	0,42	4,6
Ред Гонтлет	83,3	75,92	44,7	0,25	4,6
Зенга Зенгана	77,0	72,22	47,7	0,45	4,8

●

Допоможіть моїй мамі

Моя мама все своє життя працювала на тваринницькій фермі. У даний час на її ногах відкрилися трофічні рани — виразки. Скільки не зверталися до лікарів, але нічого не допомагає. Спочатку хотіли зробити операцію, але потім з'ясували, що серце не витримає. Може, хто знає якісь ліки, або порадить, що робити, як вилікувати мою маму. Їй ще не виповнилось 60 років, ходити вже не може.

Буду дуже вдячна, якщо хтось відгукнеться на цей лист.

Надія Павлівна Худа,
287115, Вінницька обл.,
Вінницький р-н, с. Прибузьке,
вул. Леніна, 4

Симиренківець

КРАЩІ СОРТИ ЯБЛУК

В процесі багаторічного колекційного вивчення понад 1000 сортів нами було виділено для конкурсного випробування 31. Досліди по прискореному сортовипробуванню заклали в 1975—1977 роках на Завадівському відділенні Мліївського інституту садівництва. Кожний сорт представлений 24—30 деревами. За контроль були взяті такі районовані сорти: для осінньої групи стиглості — Слава Переможцям, Мекінтош, Уелсі; для зимових — Ренет Симиренка та Кальвіль сніговий. Щеплення культурних сортів було виконано на сіянцях Антонівки звичайної. Схема садіння 8×4 м. Крона дерев сформована за ярусною схемою.

Урожай обліковували за 1984—1993 рр. В результаті досліджень за схемою основних господарсько-біологічних показників до групи перспективних сортів осінньо-зимового строку достигання виділено Кіддс оранж ред та зимового — Росавка, Сапфір і Симиренківець.

Кіддс оранж ред — новозеландський осінньо-зимовий сорт, виведений від схрещування сортів Делішес і Пепін оранжевий Кокса.

Дерева середньорослі, з округлою середньої густоти кроною; в плодоношення вступають на 5-й рік після садіння. Урожайність на рівні або трохи вище, ніж Кальвіля снігового. Зимостійкість і стійкість до хвороб в Центральному Лісостепу досить добра.

Плоди на молодих деревах в період повного плодоношення — середнього і вище середнього розміру, округло-конічні. Шкірка середньої щільності, зеленувато-жовта з обширним оранжево-червоним смугастим рум'янком. М'якуш кремовий, щільний, соковитий, пряний, відмінного кислувато-солодкого смаку. В холодильнику зберігаються до березня-квітня.

Сорт виділений за високі смакові і товарні якості плодів. Заслуговує широкої виробничої перевірки в Черкаській і південних областях України, а також для присадибного садівництва.

Росавка — пізньозимовий сорт, отриманий в Мліївському інституті садівництва від схрещування гібридної форми 7911 з сортом Делішес.

Дерева швидкорослі, великі, з округлою, розлогою, з віком ширококруглою, середнього загущення кроною. На сіянцевій підщепі вступають у плодоношення на 5-й рік після садіння в сад, плодоносять регулярно, в основному на кільчатках. В умовах Черкаської області середня річна врожайність насаджень становила 342 ц/га, максимальна — 591,6 ц/га. За даними Українського інституту садівництва УААН, на півдні Полісся середньорічний урожай дванадцяти — сімнадцятирічних дерев становив 373 ц/га.

Сорт порівняно стійкий до грибкових хвороб, зимостійкий. Суворої зими 1986/87 р., коли температура повітря досягала мінус 36,8°С, дерева мали незначне підмерзання однорічного приросту і серцевини.

Плоди великі, масою 150—180 г, на молодих деревах 210—290 г, одномірні, округло-циліндричні або овальні, слабкоприплюснуті, слабкоребристі. Основне забарвлення зеленувато-жовте, покривне — на більшій частині поверхні плода темно-червоний переривчасто-смугастий рум'янок. М'якуш зеленуватий, щільний, гармонійного кисло-солодкого смаку.

Достоїнства сорту: відзначається високою продуктивністю і тривалою лежкістю плодів.

З 1992 року Росавка районована в Лісостепу, а також перспективна для Полісся.

Росавка

Сапфір — новий сорт, отриманий в Мліївському інституті садівництва від схрещування гібридної форми 654 із сортом Ренет Симиренка.

Дерева середньої сили росту, в 15-річному віці досягають 4—4,5 м висоти, з приплюснуто-округлою кроною, зимостійкі. В 1986/87 р. насадження перенесли морози без суттєвих пошкоджень. На сильнорослій підщепі в плодоношення вступають на 4 — 5-й рік після садіння в сад і швидко нарощують урожайність. В Мліївському інституті садівництва на 6-й рік після садіння отримано 170,4 ц/га плодів, а з 8—13-річних насаджень в середньому по 197 ц/га. В цілому за останні 10 років середньорічна урожайність становила 163 ц/га.

За даними Українського інституту садівництва, в умовах Київської області з дерев 1982 року садіння середньорічний урожай становив 178,1 ц/га, тоді як у Кальвіля снігового 83,6 ц/га.

Плоди на молодих деревах великі, масою до 170—190 г, в період повного плодоношення, особливо за високої урожайності, вищесереднього розміру, приплюснуто-конічні, кальвілеподібноребристі з рельєфно виступаючими у верхній частині п'ятьма виступами. Шкірка світло-зелена з розмитим у вигляді загару світло-малиновим забарвленням. М'якуш білий із зеленуватим відтінком, ніжний, соковитий, дрібнозернистий доброго солодкувато-кислого смаку (4,1—4,4 бала).

Знімальна стиглість плодів настає в першій половині жовтня, споживча — в грудні; в холодильнику добре зберігається до червня.

Достоїнства: сорт відзначається

Кіддс оранж ред

Сапфір

скороплідністю, високою продуктивністю і тривалою лежкістю плодів.

Недоліки сорту: зелене забарвлення плодів і дещо підвищена кислотність.

У сортовипробуванні з 1983 року. На підставі даних Мліївського та Українського інститутів садівництва є всі підстави пропонувати для вирощування в зоні Лісостепу та Полісся України.

Симиренківець — новий зимовий сорт селекції Мліївського інституту садівництва.

Дерева великі, з округлою та з віком широко-округлою, розкидистою середньої густоти або густою кроною. В плодоношення вступають на 5—6 рік після садіння в саду і швидко нарощують урожайність. Плодоносять в основному на кільчатках. Продуктивність висока. За останні десять років з дерев 1977 року садіння одержано середній урожай 233,6 ц/га, що в два рази більше, ніж у сорту Ренет Симиренка.

В дуже холодну зиму 1986/87 р., коли мінімальна температура повітря досягала —36,8°С, плодоносячі дерева мали незначне підмерзання серцевини і однорічного приросту, без суттєвого впливу на їх урожайність. Молоді ж насадження підмерзли на 3,5 бала. Посухостійкість висока.

Плоди і листя цього сорту менше вражаються паршею і борошнистою росою, ніж сорту Ренет Симиренка.

Плоди великі і середні, з середньою масою 156 г, на молодих деревах 180—240 г, одномірні, приплюснуто-округлі, правильної форми. Шкірка середньої щільності, світло-зелена, гладенька, блискуча. М'якуш білий, злегка зеленуватий, соковитий, приємного солодкувато-кислого смаку. Знімальна стиглість плодів настає на початку жовтня, споживча — через два місяці після знімання. Плоди зберігаються до березня, а іноді й до квітня.

В. Я. Чупринюк,
канд. с.-г. наук,
М. І. Жолудь
(Мліївський інститут садівництва)

ТВОРЕЦЬ НОВИХ РОСЛИН

У 1995 році виповнюється 140 років від дня народження Миколи Феофановича Кащенка.

Народився М. Ф. Кащенко 7 травня 1855 року на хуторі Веселий Олександрівського повіту Катеринославської губернії (тепер село Московка Вільнянського району Запорізької області), за походженням — із запорізьких козаків.

М. Ф. Кащенко — біолог широкого профілю: за освітою — медик, за досвідом роботи — зоолог, за покликанням — інтродуктор-селекціонер нових рослин, полум'яний любитель садівництва.

У 1880 році М. Ф. Кащенко закінчив Харківський університет, медичний факультет. У 1884 році захистив дисертацію на ступінь доктора медицини і після трирічного відрядження за кордон, у 1888 році призначений професором зоології і анатомії медичного факультету Томського університету, у якому відпрацював 24 роки. Це — перший період наукової діяльності М. Ф. Кащенка.

За період роботи у Томському університеті М. Ф. Кащенко провів багато експедицій з студентами по вивченню тваринного світу Сибіру і ним було видано понад 50 наукових праць.

Одночасно із зоологічними дослідами, в міру пізнання краси і багатства Сибіру, його наукові інтереси зосереджуються на розвитку садівництва в цих суворих умовах. У своїх публікаціях М. Ф. Кащенко закликає до створення місцевих зимостійких сортів плодових культур шляхом висіву насіння культурних сортів, гібридизації, окультурювання місцевих дикорослих плодових рослин. Тоді ж він сам, безпосередньо, почав займатися селекцією.

У результаті гібридизації місцевої зимостійкої яблуні Бугриста з сортами Білий налив і Грушівкою московською, М. Ф. Кащенко вивів перші сорти для Сибіру: Сибірська багрянка, Сибірська заря, Сибірське білоплямисте, Сибірське золото та інші. Від схрещувань Білого наливу з місцевою червоноплідною сибірською яблунею був виведений дуже урожайний і зимостійкий сорт — Багрянка Кащенка.

У подальшому сорти яблук М. Ф. Кащенка були районовані в Новосибірській та Іркутській областях, в Алтайському, Красноярському і Приморському краях. Селекціонери використали сорти М. Ф. Кащенка як вихідні форми при виведенні нових зимостійких сортів.

Сибіряки з великою пошаною згадують М. Ф. Кащенка і справедливо вважають його засновником сибірського наукового плодівництва.

Другий період наукової діяльності М. Ф. Кащенка починається з 1912 року, коли він, у зв'язку з погіршенням здоров'я, повернувся в Україну, на кафедру зоології Київського політехнічного інституту, в сільськогосподарське відділення.

У 1919 р. М. Ф. Кащенко був обраний дійсним членом Академії наук України і взяв участь у роботі фізико-математичного відділення будучи на посаді першого голови.

В Україні у системі Академії наук М. Ф. Кащенко продовжував свої праці у двох напрямках: в галузі зоології і акліматизації рослин. Він організував зоологічний музей при Академії наук і був його директором до 1927 р.

У 1914 р. М. Ф. Кащенко створив у Києві акліматизаційний сад на площі 5 гектарів в районі Лук'янівки, яким керував до 1932 року.

В акліматизаційному саду М. Ф. Кащенко зі своїми співробітниками проводив роботу по акліматизації нових лікарських, технічних, декоративних і південних плодових культур — персика, абрикоса, кизилу, айви, винограду, фісташки, фундука, їстівного каштана та інших.

Для досягнення успіхів в акліматизації рослин, М. Ф. Кащенко намітив такі шляхи: висів насіння повторних поколінь, гібридизацію між окремими сортами і видами; відбір найбільш стійких форм з високоякісними плодами; ступінчаста акліматизація, за якої вважав можливим поступове переселення персика та інших культур в нові північні райони.

Інтродукція насіння і живців проводилась з різних географічних зон: Кавказу, Криму, Далекосхідного краю, Алтаю, Китаю та інших місць.

Особливо значні результати одержані по акліматизації персиків та абрикосів, які не могли вільно рости і плодоносити в умовах Києва.

Багато творчих задумів було у М. Ф. Кащенка, але 29 березня 1935 року його не стало.

У період 1946—1995 рр., протягом 50 років, роботу, розпочату М. Ф. Кащенком по інтродукції і селекції персика, абрикоса, аличі продовжує Центральний ботанічний сад НАН України, зокрема автори цих рядків.

В результаті проведеної роботи створена колекція південних плодових культур з різних географічних зон — Канади, Китаю, Ірану, Угорщини та інших країн, яка використовується при виведенні нових сортів.

Внаслідок селекції створено гібридний фонд, виведено і відібрано близько 100 перспективних форм для подальшого вивчення і розмноження.

Виведено 18 сортів персика, 8 сортів абрикоса, 2 сорти аличі, які передані в державне і виробниче випробування.

І. М. Шайтан,
канд. біол. наук,
Л. М. Чупріна,
науковий співробітник,
І. К. Кудренко,
канд. біол. наук
Центральний ботанічний сад
НАН України

Аксіоми початківцю

Багато спілкуючись з виноградарями-початківцями, аналізуючи їх численні помилки та скромні досягнення, відповідаючи на тисячі найрізноманітніших запитань, я поступово дійшов висновку: більшості з них потрібні коротко сформульовані основні принципи любительського виноградарства. Кожен початківець міг би керуватися ними, як учень таблицею множення. Такі принципи я постарався сформулювати і умовно назвав «аксіомами». Нижче пропоную їх увазі читачів у першому читанні. Після кожної в дужках даю короткий коментар.

1. Вирішивши придбати та посадити облюбований сорт, постарайся побачити його грона і спробувати ягоди на смак. (При доборі сортів винограду діє істина народної мудрості: «Краще раз побачити, ніж сто разів почути» та «За кольором і смаком друзів не шукають». Досвідчені люди знають, що навіть у найдружнішій сім'ї кожен зокрема має свій улюблений сорт).

2. Обираючи сорти, враховуй їх стійкість до морозів, хвороб і шкідників та зіставляй ці показники із своїм здоров'ям та можливостями. (Загальновідома раніше теза: «Хочеш їсти смачний виноград — вирощуй укривні сорти», на щастя, вже застаріла, завдяки ентузіазмові та успіхам учених. Для арок, альтанок, стелажних, пристінних формувань підбирають сорти, які можна культивувати без укриття від морозів і без обробок проти хвороб та шкідників).

3. Не купляй садивний матеріал на базарі — ошукають. (Мною проаналізовано результати придбання саджанців на ринку двох груп слухачів школи виноградарів-любителів. Тож 47 чол. купили 533 саджанці, з них 506 виявились не тими, за які вони платили гроші, тобто 96% обману. Разючий результат).

4. Глибина садіння саджанця: п'яткові корені мають бути на глибині не менше 0,5 м від поверхні землі, а на піщаних грунтах — ще глибше. (Так як корені виноградної рослини витримують морози лише до мінус 7—9°С, то мілко посаджений кущ загине в першу ж морозну зиму).

5. При закладанні виноградника не шкодуй ні своєї праці, ні добрив. (Затрати праці на плантаж (обертання) грунту, коштів на 2—3 відра гною, 0,5—0,7 кг комплексного мінерального добрива, 2—3 кг деревного попелу будуть багаторазово відшкодовані урожаєм сонячних грон).

6. Не саджай виноград між деревами чи в затінку будівель і споруд — це марна праця. (Нерідко початківці саджають виноград у молодому саду. Йдуть роки, дерева виростають, постає питання: що корчувати? Тож слід запам'ятати: сонячні промені — невід'ємна складова успішного росту, розвитку й плодоношення винограду).

7. Зелені плодоносні пагони ростуть з «живих» вічок однорічної здерев'янілої «живої» лози, розташованої, як правило, на дворічній частині куща. (Вічко — один з найголовніших органів куща, комплексне утворення, в якому розташована одна головна і кілька (від 2 до 6) запасних бруньок, в яких є зачатки листків, вузлів і навіть суцвіть. Живе вічко — в розрізі зелене. Якщо колір його чорний або коричневий, то воно мертве. Жива лоза на зрізі зелена, коричнева і чорна — мертва).

8. Плодові стрілки (однорічна лоза) розміщують на шпалері горизонтально. (За вертикального розташування лози активно проявляється «властивість полярності», за якої з верхніх вічок пагони ростуть в кілька разів сильніше, ніж з нижніх, і кущ за кілька років перетворюється на багатометрову нерегульовану ліану).

9. Щорічне обрізування куща, своєчасне і якісне проведення «зелених операцій» (обламування, прищипування, пасинкування) — обов'язкові агротехнічні прийоми. (Нерегульований кущ обростає великою кількістю непотрібної маси, на створення якої витра-

Виноград для озеленення

Господарські цінності винограду загальновідомі — це комора вітамінів, цукрів, мінеральних солей, що легко засвоюються людським організмом і надзвичайно корисні. Але в даному випадку мову хочу повести про його естетичне й екологічне значення, а саме про озеленення ним наших міст. Ця проблема є важливою не тільки для Києва, а й для інших великих промислових міст, обласних, районних центрів, великих селищ.

Виноград має ряд суттєвих переваг порівняно з деревними породами, чагарниками і навіть газонами при озелененні міст. Недолік у нього лише один — йому потрібна опора — дріт чи тичка, щоб дотягнутися до першого балкона, а далі він буде рости сам. Виноград не потребує багато місця, його можна садити під самою стіною. До грунту він зовсім невибагливий, але краще росте, якщо його підживлювати. У нашій місцевості ця рослина росте найінтенсивніше. За вегетаційний період один рукав виноградного куща може сягати довжини 8—12 метрів. Площа листкової поверхні десятирічної виноградної рослини перевищує площу листків тридцятирічного каштана чи клена. Якщо він має такі особливості, то й поглинає вуглекислого газу найбільше і, в свою чергу, кисню виділяє багато. А для нас це чи не найважливіша ознака.

Будинки, захищені виноградом, не розпікаються влітку на сонці і менше вихолоджуються зимовими вітрами. У квартирах, балкони і вікна яких окутані виноградною лозою, створюється своєрідний мікроклімат, який позитивно впливає на здоров'я їх мешканців. І врожаєм можна поласувати, не виходячи з квартири. Але це в тому випадку, якщо Ваш будинок не знаходиться на вулиці з інтенсивним рухом транспорту чи в промисловій зоні. В протилежному випадку ягоди споживати неприпустимо — занадто забруднені.

Найрозповсюдженішим видом винограду, що використовується для озеленення, є Лабруска, або так званий ізабельний. Він об'єднує цілу групу сортів американського походження. Ці сорти надзвичайно зимостійкі, хворобостійкі, сильнорослі, дають урожай ягід. Серед них слід виділити Лідію, яка для озеленення є неперевершеною і ягоди у неї, незважаючи на пізнє достигання, за звичайних умов, в пристінній культурі встигають достигнути навіть за

чається близько 90% поживних речовин і тільки 10% — на урожай. За правильного обрізування куща, своєчасних і якісних «зелених операцій» — близько 60% поживних речовин іде на утворення урожаю і забезпечення його якості. Теза: «Природа сама відрегулює навантаження» — нікчемність).

10. Видаляючи пасинки, обов'язково залишай 2—3 точки росту на кожному пагоні. Якщо прищипнути верхівку пагона і видалити всі пасинки — почнуть проростати зимуючі вічка, закладені на слідуючий рік, що зовсім не бажане. Кращий захід — видалити пасинки повністю, крім 2—3 верхніх, а коли вони сильно виростуть, обламати і їх, залишивши по два листки на кожному і т. д.

11. Територію виноградника утримуй в чистому стані, своєчасно розпушуй грунт. (Восени все листя, невизрілі частини лози та інші органічні рештки збирають і негайно спалюють, а виноградник глибоко перекопують. Літом грунт утримують розпушеним. Це зменшує можливість розповсюдження хвороб винограду).

12. Із середини літа виключають підживлення азотними добривами, а з початку серпня недопустимі і поливи. (Це сприяє кращому здерев'янінню лози, прискоренню достигання урожаю і поліпшенню його якості).

13. Непотрібний кущ не спіши корчувати — опануй кілька методів щеплення. (Реконструкція виноградника щепленнями — це економно, бо урожай буде вже на слідуючий рік, і раціонально, бо зберігається багаторічний корінь, і цікаво, бо на одному кущі можна мати кілька сортів).

Я глибоко переконаний, що знання цих аксіом будь-кому, а надто початківцю, допоможе вберегтися від припущення грубих помилок. Звичайно, над ними слід ще попрацювати: можливо, доповнити чи скоротити, чіткіше сформулювати, «відточити». Тому хочеться, щоб імениті майстри виноградарства внесли свої пропозиції, початківці — свої побажання, а редакція «ДСГ» буде зв'язуючою ланкою в нашому спілкуванні.

П. П. Шаповал,
332115, Запорізька обл., Запорізький р-н,
с. Мар'ївка, вул. Комсомольська, 49

Словничок виноградаря

Скелет куща — багаторічні надземні і підземні частини, які утворюють його основу.

Сплячі бруньки — бруньки, розташовані на багаторічних частинах куща і які знаходяться в стані пониженої життєдіяльності. Можуть перебувати у стані спокою протягом багатьох років, а при загибелі головних частин куща та зимуючих вічок — пробуджуються і проростають. Морозостійкі. Пагони із сплячих бруньок переважно безплідні, використовуються для омолоджування пошкоджених частин куща.

Столові сорти винограду — сорти, які вирощують для споживання у свіжому вигляді, мають привабливий вигляд грон, гарне забарвлення, приємний смак і аромат ягід, мають велике значення як лікувальний продукт харчування.

Сусло — сік, отриманий з ягід винограду для виробництва вина.

Суцвіття — частина зеленого пагона, що складається з квіток. На одному зеленому пагоні, залежно від сорту, може утворитися одне або кілька суцвіть. Після цвітіння перетворюється в гроно.

Тиск кореневий («плач винограду») — активна подача корінням води доверху по стеблу; відбувається весною до появи листків. У виноградної рослини тиск складає близько 2—2,2 атмосфери. Практично не шкідливий, тому ніяких заходів для його припинення застосовувати не слід. Більше того, якщо немає «плачу» — перевірити вологість грунту під кущем і при потребі полити.

Фальсифікація — заміна з корисливою метою справжніх товарів збуту підробленими. Широко розповсюджене явище при реалізації садивного матеріалу на ринку.

Філоксера — комаха з підряду попелиць, дуже небезпечний карантинний шкідник європейських сортів винограду. Тіло овальне, жовто-зеленого кольору, довжиною 0,8—1, 2 мм. Листкова форма філоксери пошкоджує листки, пагони; на листках утворюються гали. Коренева форма пошкоджує корінь і підземний штамб. На коренях утворюються пухлини, вони поступово загнивають, кущі гинуть протягом 5—7 років.

Формування виноградного куща — процес створення визначеної форми виноградної рослини шляхом обрізування, підв'язування, прищипування, обламування тощо. За умови дефіциту садивної площі кращий вихід — створення великих формувань із запасом багаторічної деревини, яка може дати урожай в 3—5 разів вищий, ніж звичайні кущі.

несприятливих погодних умов. Має величезні п'ятилопатеві листки з ледь помітними світлими плямами.

Ізабела-ріпарія в промисловому виноградарстві вирощується як підщепа, а для озеленення добра тим, що є самим швидкорослим сортом.

Пленітель і Буйтур дають грона, що придатні для технічної переробки на соки, вино та радують нас тривалий час восени ще й неперевершеною красою багряного листя. З цієї групи сортів в озелененні ще годяться Екстра, Російський Конкорд, Вільдер, Ізабела Ганська тощо. Найневибагливіший в озелененні — це виноград амурський. Витримує без пошкоджень морози до мінус 40°С. Восени з темно-рожевими листками. Ягоди дрібні чорні, їстівні.

Так званий дикий або виноград дівочий п'ятилисточковий — найпростіший у розмноженні, садінні та догляді. Це лазяча сильноросла ліана, що сягає довжини 25 м, має дрібні, сині, неїстівні ягоди, переносить затінення, надзвичайно невибагливий, восени листочки забарвлюються в багряний колір. Його Ви можете бачити на стінах цирку в Києві та на будівлях Хрещатика.

Щоб розмножити виноград, зимою чи напровесні треба нарізати з лози чубуки (пагін з трьома вічками, нижній зріз під брунькою, верхній на 1,5—2 см вище верхнього вічка). У березні виставити в банку з водою і дочекатися розпускання листочків та появи корінців. На початку травня, обов'язково після загартування, такі саджанці висаджують на постійне місце.

Попередньо біля стіни свого будинку викопайте яму розміром 50×50×50 см, на дно всипте відро гною, а при відсутності його, можна насипати опалого листя, лушпиння з картоплі та інших овочевих відходів. Це слугуватиме поживним середовищем для рослин. Весь інший об'єм ями засипаєте верхнім чорноземним шаром грунту, який найбільш родючий і в нього висаджуйте саджанець. Подальший догляд полягає в поливанні, підв'язуванні до опори, щоб рослина, чіпляючись вусами, тягнулася угору, і формуйте лозу біля свого вікна чи балкона на свій смак і розсуд. І ще одна необхідна умова: виноград любить сонце і не переносить затінення. Це слід враховувати при садінні.

Виноград дикий можна садити прямо в невеликий балконний ящик, він потребує значно менше грунту для свого росту. А якщо заманеться прямо на балконі посадити ізабельний сорт, то треба встановити ящик об'ємом 1 $м^3$ і щедро поливати, лише за таких умов він буде нормально рости.

Одержати детальніші подробиці з озеленення за допомогою винограду та придбати саджанці можна в Українському державному еколого-натуралістичному центрі (колишня Республіканська станція юннатів).

П. О. Мазур,
зав. с.-г. відділом УДЕНЦ,
м. Київ, вул. Вишгородська, 19

Ліки навколо нас

З цього номера ми починаємо новий цикл матеріалів про лікарські рослини. Читачі ознайомляться з тим, де вони ростуть у природі і як їх виростити на своєму городі, коли і як заготовляти, які рослини, де й за якими цінами приймає переробна промисловість. На ці запитання відповідає провідний спеціаліст Житомирського акціонерного товариства «Лікарські трави» Валерій Володимирович Якимчук.

Кому потрібні лікарські рослини

Житомирський завод «Лікарські трави» — єдине унікальне підприємство України, де переробляють лікарську рослинну сировину. У колишньому СРСР було лише два таких заводи. Вони забезпечували все населення держави засобами із лікарської рослинної сировини, ще й відправляли свою продукцію за кордон.

Частину сировини одержували з Росії, республік Середньої Азії, Кавказу, а їм відправляли українську. Тепер ці зв'язки обірвалися.

Скоротився і ринок збуту готової продукції, адже Україна потребує лише четверту частину того її обсягу, який ми раніше виробляли. Зараз шукаємо шляхи реалізації нашої продукції у близькому зарубіжжі, хоч це й ускладнюється системою розрахунків. Та основна проблема сьогодні полягає в тому, що недостатньо заготовляється сировини. Нині переробляємо 1,2—1,5 тис. тонн сировини, хоч потужності заводу розраховані на 6 тис. тонн.

Не секрет, що деякі комерційні структури останнім часом скуповували у населення, заготівельників та й у державних і колективних підприємств зібрану лікарську сировину і продавали її за валюту в далеке зарубіжжя, звідки вона вже в упаковці повертається до нас втридорога.

Щоб виправити таке становище та краще забезпечувати населення України засобами із лікарських рослин, наші заготівельні організації підвищили закупівельні ціни до світового рівня (див. таблицю).

Зібрані і висушені рослини повинні мати вологість не більше 12% (ламатись або майже ламатись при зломі), не бути засміченими іншими рослинами та мінеральними домішками, мати натуральний колір та запах.

Кому здавати зібрані висушені лікарські рослини

Наведені ціни діють при безпосередніх розрахунках із здавачем сировини на підприємствах АТ «Ліктрави». Якщо ви здаєте сировину посередникам — заготівельним пунктам, базам тощо, то вони можуть встановлювати свої закупівельні ціни, які здебільшого нижчі.

Якщо ви скооперуєтесь з сусідами і укомплектуєте разом заготовлену сировину, сповістіть про це на «Ліктрави». Ми зможемо забрати її своїм транспортом, якщо, звичайно, кількість сировини достатня. Можна також скористатись послугами заготівельних пунктів райспоживспілок, лісових господарств, спеціалізованих сільськогосподарських колективних господарств.

Наша адреса: 262001, м. Житомир, вул. Київське шосе, 21, «Ліктрави». Тел. 36-60-85; 27-24-28.

Ціни на лікарську сировину і періоди її заготівлі

Назва рослини	Ціни за 1 кг сухої сировини (в тис. крб.)	Період заготівлі (порядковий номер місяця)
1. Аїр (татарник) — корінь	110	8-9-10-11
2. Алтей (мальва) — корінь	110	8-9
3. Бузина — квіти	105	5-6
4. Березові бруньки	120	1-2-3, 11-12
5. Бобівник — трава	90	6-7-8
6. Валеріана — корінь	220	9-10
7. Вільха — шишки	110	1-2-3, 11-12
8. Гірчак перцевий — трава	60	7-8
9. Грицики — трава	95	5-6-7
10. Горобина червона — плоди	100	9-10-11
11. Гарбузове насіння	150	10-11
12. Глід — плоди	110	8-9-10
13. Глід — квіти	120	5-6
14. Дев'ясил	150	4, 9-10
15. Дубова кора	70	4-5
16. Деревій — трава	90	6-7-8
17. Жостір проносний	110	9-10-11
18. Звіробій — трава	110	6-7-8
19. Золототисячник (центурія) — трава	140	6-7
20. Кропива — листя	100	6-7-8-9
21. Крушина — кора	95	4-5
22. Кукурудзяні приймочки	115	7-8
23. Квасоля — лушпиння	60	9-10-11
24. Кульбаба — корінь	100	4-5, 9-10-11
25. Липовий цвіт	220	6-7
26. Льон — насіння	120	9-10
27. Материнка — трава	120	5-6-7
28. Малина — листя	110	6-7-8
29. Нагідки — квіти	130	7-8
30. Підбіл (мати-і-мачуха)	110	5-6
31. Перстач (калган) — корінь	100	4-5, 9-10
32. Пижмо — квіти	100	7-8
33. Полин — трава	90	7-8
34. Подорожник — листя	100	6-7-8
35. Ромашка аптечна — квіти	110	5-6-7
36. Сухоцвіт піщаний — квіти (безсмертник)	120	6-7
37. Соснові бруньки	115	3-4
38. Спориш — трава	90	6-7-8
39. Сухоцвіт болотяний (сушениця)	115	6-7-8
40. Собача кропива — трава	110	6-7-8
41. Фіалка триколірна — трава	110	5-6-7-8
42. Хвощ польовий — трава	110	6-7-8
43. Хміль — шишки	200	8-9
44. Череда — трава	70	6-7-8
45. Чистотіл — трава	95	5-6-7-8
46. Чебрець — трава	90	6-7-8
47. Чорниці — трава	100	8-9
48. Шипшина — ягоди	80	9-10-11
49. Ялівець — ягоди	115	10-11-12
50. М'ята — листя	100	8-9
51. Мучниця (толокнянка) — листя	200	3-4-5, 8-9

Для довідок: м. Київ, Заготівельне управління Укоопспілки, тел. 228-58-24.

В подальших випусках друкуватимуться рекомендації спеціалістів щодо заготівлі лікарської рослинної сировини та рецепти нетрадиційної і народної медицини.

Селера

Як лікарська рослина селера була відома ще в Древньому Римі. Свіже висушене її насіння має сечогінну дію і тому його використовують хворі на сечокам'яну хворобу.

Місцеві знахарі призначають плоди селери від бронхіальної астми, запалення легень, задишки, гикавки, а також як засіб від нудоти, для поліпшення сну.

Селеру вживають для лікування цукрового діабету, ожиріння, неврозів, що супроводжуються виснаженням, подагри, алергічного дерматиту, кропивниці, шкірних хвороб, покращання самопочуття.

Щоб позбутися ран і виразок, застосовують водяні витяжки із трави або коріння рослини, а також свіжу кашку з листя для примочок, обмивання уражених ділянок шкіри.

Листя та коріння ріжуть і разом із стиглим насінням просушують у затінку на вільному повітрі або у приміщенні з доброю вентиляцією. Зберігають у мішечках у сухому темному місці. Після сушіння листя майже не втрачає кольору і аромату.

Способи застосування:

Відвар з насіння селери — 2 ч. ложки заливають склянкою окропу і на повільному вогні кип'ятять 30 хв. Вживають по 2—3 ст. ложки 2—3 рази на день при сечокам'яній хворобі;

настій готують у співвідношенні 1:10 (15—20 г подрібненого листя додають до 150—200 мл води), кип'ятять на повільному вогні 15 хв, настоюють 2 години, проціджують і приймають по 2—3 ст. ложки тричі на день від цукрового діабету.

Таким хворим травознавці радять використати і відвар плодів (15—20 г сировини залити 200 мл окропу, кип'ятити 30 хв, дати прохолонути, процідити і пити по півсклянки 3—4 рази на добу).

У сучасній медицині зелень і корені селери рекомендують застосовувати як лікувально-дієтичний засіб при захворюваннях травного тракту. Дієтичне значення рослини зумовлене наявністю вітамінів (особливо вітаміну С та каротину), солей фосфору і калію.

Ефірна олія, що міститься в селері, виявляє дезинфікуючу та антисептичну властивості. Потрапляючи до рота і подразнюючи нервові закінчення, через нервову систему вона діє на шлунок, стимулюючи секрецію шлункового соку. Тим самим сприяє посиленню апетиту, нормальному здоровому споживанню їжі.

Завдяки вмісту ефірної олії, вживання селери діє і на органи сечовиділення, розширюючи судини фільтруючої системи нирок, робить їх проникними.

Слиз, що міститься в коренеплодах, має обволікаючу властивість, сприяє зменшенню запальних явищ і болевого синдрому при гастритах і виразці шлунка та 12-палої кишки. Присутність флавоноїдів дає змогу використовувати сік і коріння селери при васкуліті та інших хворобах, пов'язаних з підвищеною проникністю судинної стінки.

Селера — пряна рослина. Завдяки своєрідному сильному запаху і смаку, її широко застосовують як приправу до супів, гарнірів та соусів, а також для консервування. Має тонізуючі властивості.

Взагалі петрушку і селеру рекомендують більше вживати у салатах і вінегретах, особливо людям літнім, хворим на артрит, склероз, ревматизм, з порушенням обміну речовин, застійними явищами (наприклад, набряками), поганим сечовиділенням тощо.

За матеріалами збірника
Ю. Нуралієва «Лікарські рослини»
(Нижній Новгород, 1991)
підготувала **А. Кареліна**,
м. Маріуполь

Пропоную

...продається насіння цукрової тростини. Домовлятися листом із заадресованим оплаченим конвертом.

Носаченко,
322010, м. Новомосковськ, вул. Мануїльського, 314

...цибулини тюльпанів різноманітних забарвлень і груп, живці крупноплідної чорної смородини сортів Виноградна, Чорний Жемчуг, Диковинка. При замовленні каталога обов'язково вкладайте конверт.

Світлана Борисівна Сапего,
245110, Сумська обл., м. Шостка, Горького, 7-а, кв. 2.

...насіння амаранту (3), чумизи, бораго, гірчиці, коріандру, шпинату, салату (3); трігонела овочева, хризантема, квасоля (6), горох (2), боби (3).

Григорій Степанович Чуб,
315969, Полтавська обл., Глобинський р-н, с. Пузиково

...племінних романівських овець.

Чумаченко,
317600, Кіровоградська обл., м. Гайворон, вул. Пушкіна, 98, тел. 2-13-56

...садивний матеріал гладіолусів близько 100 сортів, тюльпанів.

Ю. І. Германчук,
265640, Рівненська обл., м. Здолбунів, вул. Дружби, 45

...У 1995—96 роках насіння, бульби, саджанці близько 250 сортів і видів овочів: чуфи, стахісу, помідорів, фізалісу, різноманітної капусти, салату і т. д.; ягідних: суниці, чорноплідної малини, хеномелесу; пряних, лікарських та декоративних рослин. Інструкції як одержати власне насіння овочів.

Обміняюсь або куплю: сортові суниці, троянди, тюльпани; лаванду, птахомолочник та інше, медикаменти, спирт, літературу.

О. В. Грогуль,
287020, Вінницька обл., м. Козятин, вул. Мічуріна, 18, кв. 27

Домашня ферма

У нашому господарстві є кури, гуси, дві гарні кози й цап. Але ми хочемо завести ще й кролів. Досі їх не розводили, а відтак не знаємо, як їх доглядати. Чули, що до них потрібен якийсь особливий підхід, бо вони надто чутливі до утримання й особливо до годівлі.

Просимо шановну редакцію надрукувати на сторінках «Дому, саду, городу» усе про кролів, й особливо про те, як і що необхідно робити, аби вони гарно розвивалися в особистому господарстві й головне — не гинули.

Володимир Кузьменко,
Миколаївська обл.

КРОЛІ — У ВАШОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Сьогодні шістдесят порід кролів походять від свого дикого пращура, що й зараз подекуди водиться у південних районах України, зокрема в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях. Батьківщиною дикого кроля вважають південну частину Європи, а саме Францію та Іспанію. Внаслідок схрещування його з домашнім кролем сьогодні отримують високожиттєздатних і плодовитих нащадків.

У зоологічній системі кріль відноситься до ряду зайцеподібних, родини зайцевих, класу ссавців. Зовнішньо він схожий на зайця, але дуже різняться вони за деякими морфологічними й біологічними особливостями, тому гібридів між кролями й зайцями вивести поки що не вдалося.

Так, вагітність у кролів триває 28—30, у зайців — 50—52 дні. Крільчата народжуються у гнізді, висланому волосяним пухом матері, сліпими й голими, а зайці — без гнізда, видющими й добре опушеними, здатними вже через тиждень-півтора жити самостійно, без матері. Крільчат годує мати, а зайчат, окрім матері, перша-ліпша зайчиха, яка опинилася поруч з малим.

Кролям властива висока плодючість і швидке дозрівання. Від кожної племінної крільчихи можна отримати 5—6 малят за рік. Таким чином, якщо в кожному виводку в середньому буває п'ятеро крільчат, то протягом року одна самка здатна привести 25—30 малюків й від них можна отримати 60—70 кг дієтичного м'яса та 20—25 шкірок. А страви з кролячого м'яса особливо корисні для дітей, людей похилого віку, а також для тих, хто страждає на захворювання шлунково-кишкового тракту, печінки, серцево-судинної системи.

Господареві потрібно знати, що крільчата народжуються дуже малими, безпорадними й вага новонародженого становить усього 50—60 г, а 16 молочних зубів на постійні замінюються лише на 20—28-й день після народження. Тоді вони виходять із гнізда й починають їсти те, що й дорослі. Голе тіло через тиждень поступово починає покриватися шерстю довжиною 5—6 мм. А через три тижні поступово замінюється на постійну, яка складається з пухової, остевої та напрямівної.

Крільчата швидко ростуть і вже через тиждень після народження важать 100—120 г, а через місяць — 500—600 г. Це пов'язано з високою концентрацією поживних речовин у материному молоці, в якому до 20% — жиру, до 15% — білка, понад 20% — молочного цукру, 0,05% — кальцію та 0,45% — фосфору, а також багато вітамінів та мікроелементів.

Крільчиха під час лактації виробляє до 200 г молока. Маса крільчат швидко збільшується і за сприятливих умов утримання та годування їхньою матір'ю уже у 3-місячному віці вони можуть вирости вагою до 2 кг, а у 5 місяців — до 3,5.

Господарю особливо треба знати, що найвища інтенсивність росту в крільчат спостерігається до 3—4 місячного віку, потім знижується, хоча продовжується до року.

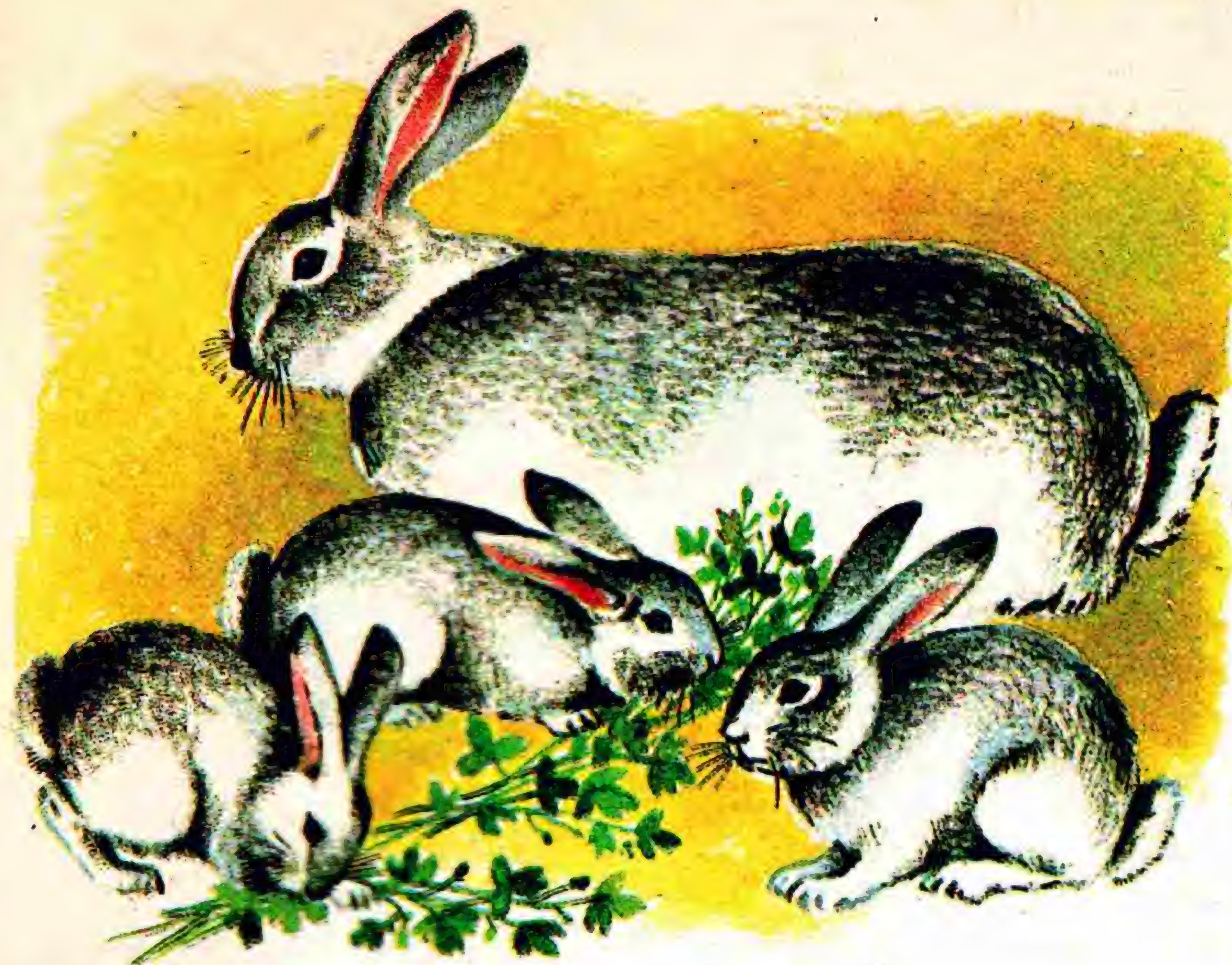
Статева зрілість у кролів настає у віці 3,5—4 місяці, хоча ростуть вони, як уже зазначалося, до року. Кролівнику-початківцю неодмінно треба знати також і те, що кістяк у кролів дуже слабкий, тому під час розведення й утримання їх у клітках чи вольєрах треба постійно вберігати їх від травмування, бо навіть незначне (на перший погляд) пошкодження кісток ніг чи хребта може призвести до паралічу й загибелі. А вік кролів — 4—5 років. Щоправда, окремі особини можуть жити й понад 5 років, але це залежить від умов утримання. Отже, й тут є над чим замислитися тим, хто надумав розводити цих симпатичних вуханів.

Розмноження. Самець і самка можуть схрещуватися у будь-яку пору року, однак, безумовно, більш інтенсивне бажання у крільчихи настає у найсприятливіші пори року, за належного освітлення та правильної годівлі. Статевий потяг молодих крільчих проявляється через кожні 5—6 діб улітку, 8—9 діб — узимку і триває близько 3—5 днів. Кролівник, стежачи за поведінкою самки, її зовнішніми статевими органами, повинен швидко розпізнати настання цього моменту, щоб своєчасно (коли це треба), підсадити самку до племінного самця, або навпаки. Під час такого потягу самки-крільчихи бувають збуджені (ходять туди-сюди), мало їдять, зовнішні статеві органи стають яскраво-рожевими і припухлими. Вихід зрілих яйцеклітин з яєчників крільчихи відбувається під час спарювання (з кожного яєчника через яйцевід виходить від 3 до 9 яйцеклітин). Малят в одному виводку буває від 6 до 12—17. Крільчихи, як і самиці-нутрії, можуть бути запліднені на перший-другий день після окролу (тоді період лактації і вагітності у них співпадає).

Такі ущільнені окроли, безумовно, можливі лише за сприятливих умов утримання і раціонального годування тварин та у сприятливі пори року.

Сім'яники дорослих самців кролів розташовані зовні тіла. У тих випадках, коли вони втягнені у брюшну порожнину, самець не може запліднити самку.

Травлення. Кролі — тварини рослиноїдні, здатні споживати грубу їжу. Це зумовлено характером травного шляху і будовою зубів. Різці і кутні зуби у них ростуть постійно протягом усього життя. Кликів вони не мають. Передня частина різців укрита дуже міцним шаром емалі, інша (дентин) — значно м'якшим. Тому під час поїдання твердої їжі він сточується значно більше, ніж емаль і зуби-різці стають (як і у нутрій) загостреними. Тож у раціоні

кролів завжди повинна бути тверда їжа (кукурудза, овес, ячмінь, пшениця), а також гілки дерев. Кора багатьох видів дерев та кущів багата на макро- та мікроелементи — невід'ємні складники раціону. Травний апарат кроля добре розвинений. Шлунок — однокамерний, об'ємний. Шлунковий сік виділяється постійно, має підвищену кислотність і відзначається значною травною силою.

Залежно від виду вжитої їжі, пережована маса у шлунку кролика може знаходитися від 3 (трава) до 10 годин (зернові), а через увесь шлунковий тракт проходитиме приблизно 24 години. Загальна довжина кишечника становить від 4 до 6 метрів, що майже в 10—12 разів більше від довжини тіла самого кроля.

Як і в деяких інших видів тварин, у кролів спостерігається котрофагія — поїдання нічного калу. З точки зору фізіології травлення це явище можна порівняти з відригуванням вжитого корму і подальшим його пережовуванням жуйними тваринами (коровою, козою, верблюдом). Справа в тому, що нічний кал, крім зовнішнього вигляду, відрізняється від денного за хімічним складом: він вологий, м'який, містить у собі багато вітамінів групи «В» та протеїнів (близько 30%). Таким чином, можна припустити, що явище котрофагії є біологічним пристосуванням тварин задля збагачення організму важливими вітамінами, мінеральними солями та мікроелементами, а також кращого засвоєння протеїну із їжі.

Деякі фізіологічні показники кролів. Нормальна температура тіла кролів становить 38,5—39,5°С (залежно від температури повітря, зовнішнього середовища). У зимовий період вона може знижуватися до 37,5°С, а влітку (у спеку) підвищуватися до 40,5—41°С. Пульс також мінливий і становить 120—160 поштовхів на хвилину (залежно від психічного стану тварини під час виміру).

Кролик робить 50—60 подихів на хвилину, має 300 г крові, що становить близько 7% від загальної його ваги. Залежно від віку, раціону (соковитих чи сухих кормів), забезпечення питною водою кролик виділяє за добу від 180 до 450 мл сечі і на цю обставину господарю-кролівнику треба зважати, особливо, в зимовий період. У кролів недосконала терморегуляція, тому вони важко переносять різкі коливання температури.

Про вибір кролів та домашнє утримання розповімо у наступних номерах «ДСГ».

Л. В. Колесов,
ст. наук. працівник Президії НАН України

Що таке канібалізм у тварин

Тримаємо нутрій. Нам здається, що ми доглядаємо їх старанно. Але одна із найкращих наших самок поводиться дещо незрозуміло — ось уже другий раз поїдає своїх новонароджених дітей.

Шановна редакціє, будь ласка, надрукуйте на сторінках «Дому, саду, городу» пояснення цього явища.

Олена Ставицька,
Київська обл.

Канібалізм, або поїдання до себе подібних — явище, відоме поміж деяких видів тварин й особливо хижаків та гризунів.

У даному разі причиною поїдання самкою своїх малят може бути неправильне харчування самки, особливо в період її вагітності, коли на формування кістяка та тіла плодів з тіла матері витрачається велика кількість поживних речовин, у тому числі — мінеральних. Велика і різка їхня втрата в організмі матері зумовлює своєрідну захисну реакцію на виживання, яка бере гору над інстинктом материнства.

Іншою і, можливо, одноразовою причиною поїдання матір'ю своїх малят може бути велика спрага під час пологів. Навіть малодосвідчені господарі тварин знають про це, і перед їхніми пологами завжди добре годують їх, обов'язково напувають, залишаючи біля них воду.

Непоодинокі випадки поїдання своїх малят спостерігаються і в кролів. Річ у тім, що під час пологів крільчиха витрачає багато вологи із організму. І якщо їй не поставити воду, то саме жорстока спрага й призведе до трагедії з малятами.

Іншою причиною може бути й стрес — переляк крільчихи під час пологів.

Випадки поїдання новонароджених матір'ю спостерігаються і на деяких нутрієвих фермах України. Причиною цього явища, крім неправильного годування вагітних самок і відсутності води під час пологів, є стресовий стан самки, який може зумовлюватися пострілом, грюканням дверей або якихось інших предметів, нападом на самку або її немовлят з боку собаки, кішки, тхора, куниці, а то й пацюка.

В останньому випадку дії матері можна розглядати як... захист своїх новонароджених від ворога.

Можливою причиною повного або часткового поїдання самкою своїх малят може бути і грубе поводження з нею у перший день після пологів, під час невмілого огляду гнізда. Самка нутрії завжди ревно охороняє своїх малят, у цей період буває дуже збудженою, чутливою до запахів і нервово реагує на запах горілки, тютюну, парфумів, мила, бензину, гасу тощо. На все це слід зважати у повсякденному догляді за тваринами. А ще господар цих тварин мусить бути певен у тому, чи справді бачив, як поїдала нутрія своїх малят? Чи, можливо, це лише припущення, здогадка?

Справа у тому, що нерідко новонароджених нутрят, крільчат поїдають або крадуть для годування своїх малят пацюки, тхори, куниці і навіть маленькі ласки. Мені неодноразово доводилося бути свідком того, як тхір подушив уже немалих, відсаджених від матері, нутрят і намагався витягнути їх із сітчастої клітки, куди він проліз крізь маленьку щілину.

А ось ще один приклад. Популяція нутрій жила на волі на рибоводних ставках. У лютий мороз (—30°С) одна із самок народила дев'ятеро нутрят, які вижили до весни. Однак якось уночі на початку березня троє з них були загризені, хоча з матір'ю всі дев'ятеро сиділи впритул одне до одного. За характером розправи (погризена потилиця) це, мабуть, була «робота» куницевих.

Такі приклади ми наводили для того, щоб застерегти господарів цих тварин від можливих втрат молодняка.

Леонід Васильович Колесов,
старший науковий співробітник,
Президія Національної Академії наук України

Як збудувати лазню

Оздоровчий вплив лазні-сауни на людський організм загальновідомий з давніх часів. Гаряча пара стимулює обмін речовин, виводить із організму з потом токсини, знімає втому, сприяє міцному сну. Як сказано в китайському вченні «джуд-ші», лазня не миє, а лікує: вона сприяє виведенню з організму старих і відпрацьованих клітин і благословляє на життя нові.

Збудувати лазню-сауну неважко. Сільський житель може спорудити її на подвір'ї, обладнати у своїй оселі або прибудувати до неї. Городянин має змогу зробити сауну в садовому будиночку або на ділянці.

У лазні-сауні може бути повний набір приміщень: роздягальня, передбанник, приміщення для миття, парильня, веранда і навіс для дров (рис. 1); спрощена — роздягальня-душова і парильня (рис. 2); найпростіша — лише парильня (рис. 3).

Парильня — основне приміщення лазні. Від її обладнання залежать комфорт і ефективність процедур.

Мінімальні розміри парильні: довжина — 2400, ширина — 2000, висота — 2100 мм. У більшому приміщенні важко підтримувати тепловий режим, у меншому — незручно паритися.

Полиці в парильні краще мати на двох рівнях уздовж стін. Це дає змогу найраціональніше використовувати площу приміщення. Ширина полиць, як правило, 500 мм, відстань між верхньою полицею і стелею — 800—1000 мм.

Вентиляція обов'язкова. Вона має складатися з двох отворів: припливного і витяжного. Перший — на висоті 300 мм від підлоги, другий — 300 мм від стелі, але на протилежній стіні. Переріз отворів — 24 кв. сантиметри на кожний метр парильні. Обидва вентиляційні отвори повинні мати засувки, бажано дерев'яні.

У впорядкованому приміщенні для миття, крім душової, розміщують місткості для холодної і гарячої води, підставку для ковша, табурет або лави, шафу або полицю для мийних засобів і, звичайно, про всяк випадок, аптечку, в якій має бути нашатирний спирт.

У роздягальні-передбаннику повинні бути шафа або гачки для одягу, тапчан для відпочинку після лазні, кілька табуретів і дзеркало. Стіни, стеля, двері лазні-сауни повинні мати достатню ізоляцію або виготовлятися з дерева. Можливі й цегляні стіни, але в цьому випадку зсередини їх обов'язково треба облицьовувати дошками з влаштуванням пароізоляції.

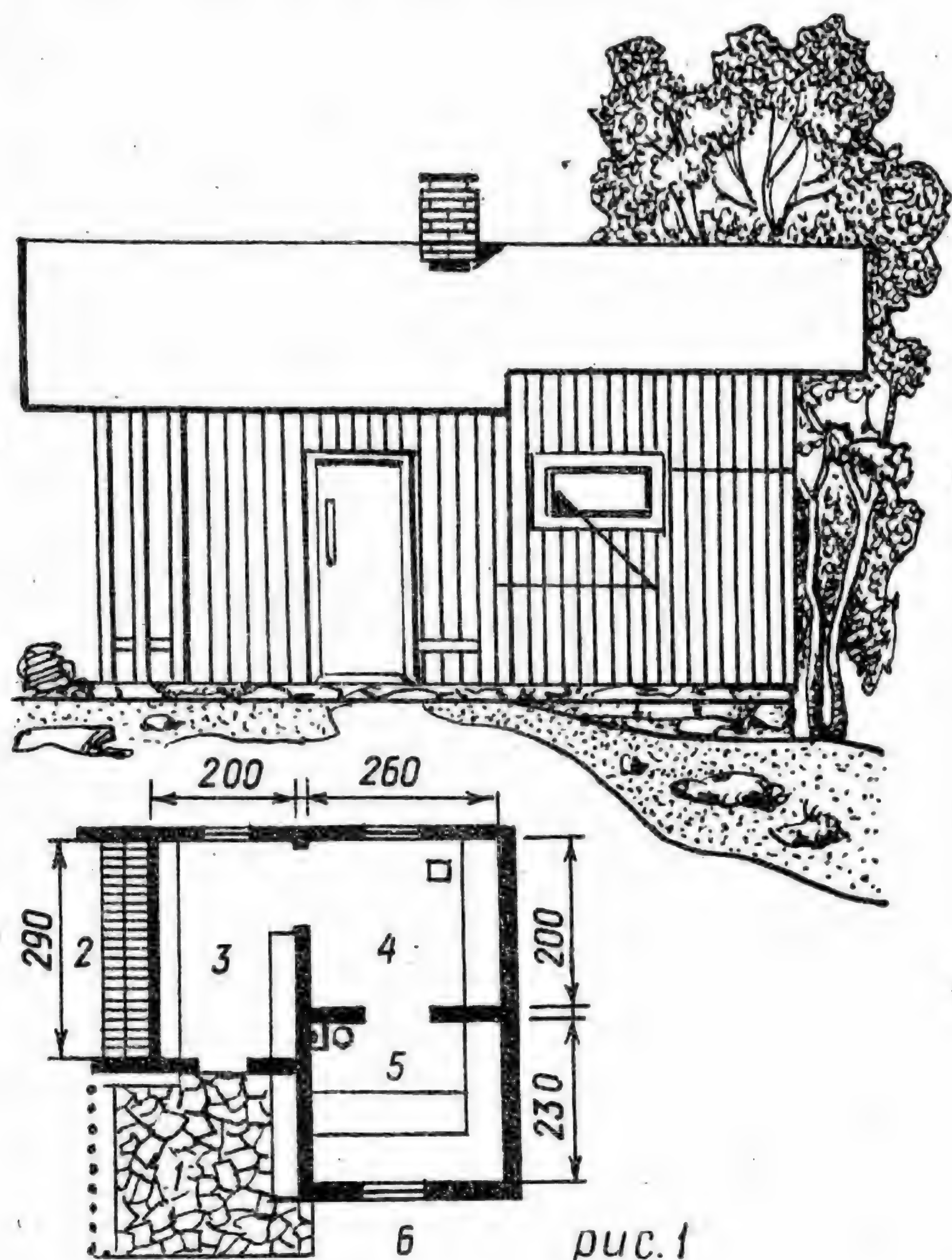
Стіни парильні зсередини бажано обшити завтовшки 20—30 мм з осики, берези або липи, а стелю зробити з липи або осики. З липової стелі на вас ніколи не впаде гаряча краплина конденсату.

Будуючи лазню, наші предки не використовували жодного цвяха у парильні і душовій, а обшивали

Рис. 1. Лазня з повним набором приміщень: а — загальний вигляд; б — план (розміри в см); 1 — веранда, 2 — навіс для дров, 3 — роздягальня — передбанник, 4 — приміщення для миття, 5 — парильня.

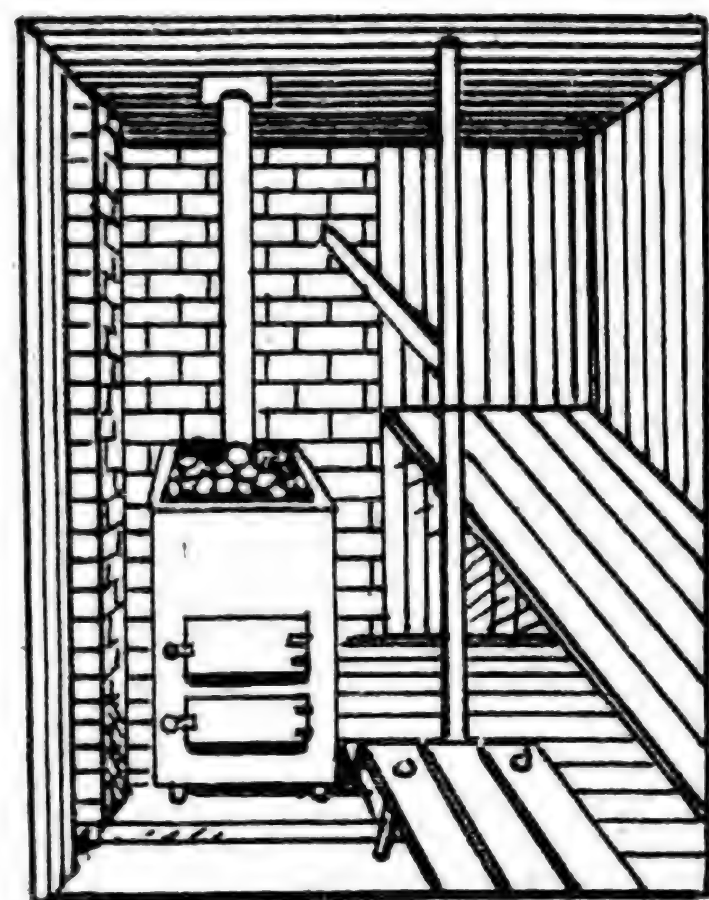
Рис. 2. Спрощена лазня: 1 — веранда, 2 — роздягальня-умивальник, 3 — душова кабіна, 4 парильня.

Рис. 3. Найпростіша лазня на одне приміщення — парильню, вхід до якої безпосередньо знадвору.

1800
1800
4
2
3
1000
1
1300
рис.2

190
120
40
40
78
30
90
рис.3

дошками в паз, в чобик або в чверть з обов'язковим 3—4-міліметровим швом. Стіни в лазні краще робити з колод діаметром 200—240 мм або брусів діаметром від 80×80 до 180 мм. Найкращий ущільнювач — природне хутро, відходи конопель або льону (мінвату і поліетилен краще не використовувати).

Якщо ви хочете облагородити зовнішній вигляд лазні надвірною обшивкою, не поспішайте, дайте лазні вистоятись рік-півтора і осісти. А краще зберегти природний колір деревини. Для цього поверхню вкривають двома шарами оліфи і залишають непофарбованою. Всередині лазню оліфою не вкривають і не фарбують. Підлогу в парильні й душовій роблять із бетону з нахилом, а зверху обов'язково кладуть дерев'яні щити. Вода повинна вільно збігати в каналізацію або дренажну яму (ні в якому разі не в озеро, ставок або струмок). Дверні ручки у парильні мають бути дерев'яними. Полиці, лави, тапчани, табурети для лазні, щити для підлоги бажано виготовляти з осики або берези і такими, щоб їх легко можна було винести, помити і висушити.

Для створення необхідної температури в парильні застосовують спеціальні печі-кам'янки (не електричні) заводського виготовлення або саморобні з 3—5-міліметрової сталі. Піч-кам'янка у нижній частині має топку з дверцятами і підзольник, а у верхній — простір (місткість для води і каміння).

Щоб тепла було достатньо на 3—4 заходи, бажано знати об'єм парильні і відповідно завантажити піч камінням. Якщо загальна маса каміння буде меншою, ніж сім кілограмів на $м^3$, приміщення буде холодним. Краще покласти 10—12 кг каміння на 1 $м^3$ парильні — пари вистачить на всю сім'ю.

Дрова використовують переважно з берези, сосни, ялини, модрини, дуба, бука (зрідка осикові — для прочищення димарів). Насамкінець в піч бажано підкинути дров із вишні, яблуні або ялівцю. Цим запахом просякне каміння, і ви відчуватимете себе на полиці значно краще. Користуватися можна дубовими, ялиновими віниками. Але перевагу краще надати березовому. Саме він максимально розкриває потові залози-пори і знімає навантаження з внутрішніх органів. Ялиновий віник корисний при перших ознаках цинги, нестачі вітаміну Е в організмі. Дубовий — бажаний при пухлинах, в'ялості шкірного покриву і дряблості тіла. Перед використанням віник обов'язково розпарюють.

Любителі пива споконвіку додавали до води в кам'янку 10—15 г пива, садівники — декілька грамів вишневого або сливового вару. Жінки значно краще почувають себе і частіше посміхаються, якщо в кам'янку потрапить 3—4 листочки акації.

Перебуваючи в лазні, необхідно дотримуватись певних правил.

Перше: не начиніть кам'янку слюдянистим або з домішками вапняку камінням, бо можете швидко вчадіти або навіть отруїтися. Визначити підступне каміння легко — воно розсипається або тріскається після нагрівання. Таке каміння (або камінь) з кам'янки обов'язково вийміть.

Друге: дайте прогоріти дровам і не закривайте раніше, ніж це потрібно, засувку димаря. А найкраще після закінчення нагрівання води й каміння залишки жару з топки і підзольника (піддувала) разом із попелом з лазні винесіть.

Третє, ні в якому разі не заходьте в парильню натертими милом або шампунем. Каустична сода та інші хімічні речовини неодмінно потраплять вам у вічі, а значна частина через шкіру в кров, у лімфу.

Г. Шкляр,
інженер,
м. Київ

САПА

А. Царенко,
винахідник,
м. Миколаїв

З давніх часів для сільськогосподарських робіт люди використовували сапу — знаряддя ручної праці, яке і сьогодні є незамінним під час обробки дачних і присадибних ділянок.

Запропонована сапа визнана винаходом (5.08.1994 р., об'єкт заявки № 5060283/15 (039991) від 25.08.92 р.), який дозволяє підвищити міцність, довговічність та експлуатаційні зручності знаряддя при спрощених конструкції та технології виготовлення.

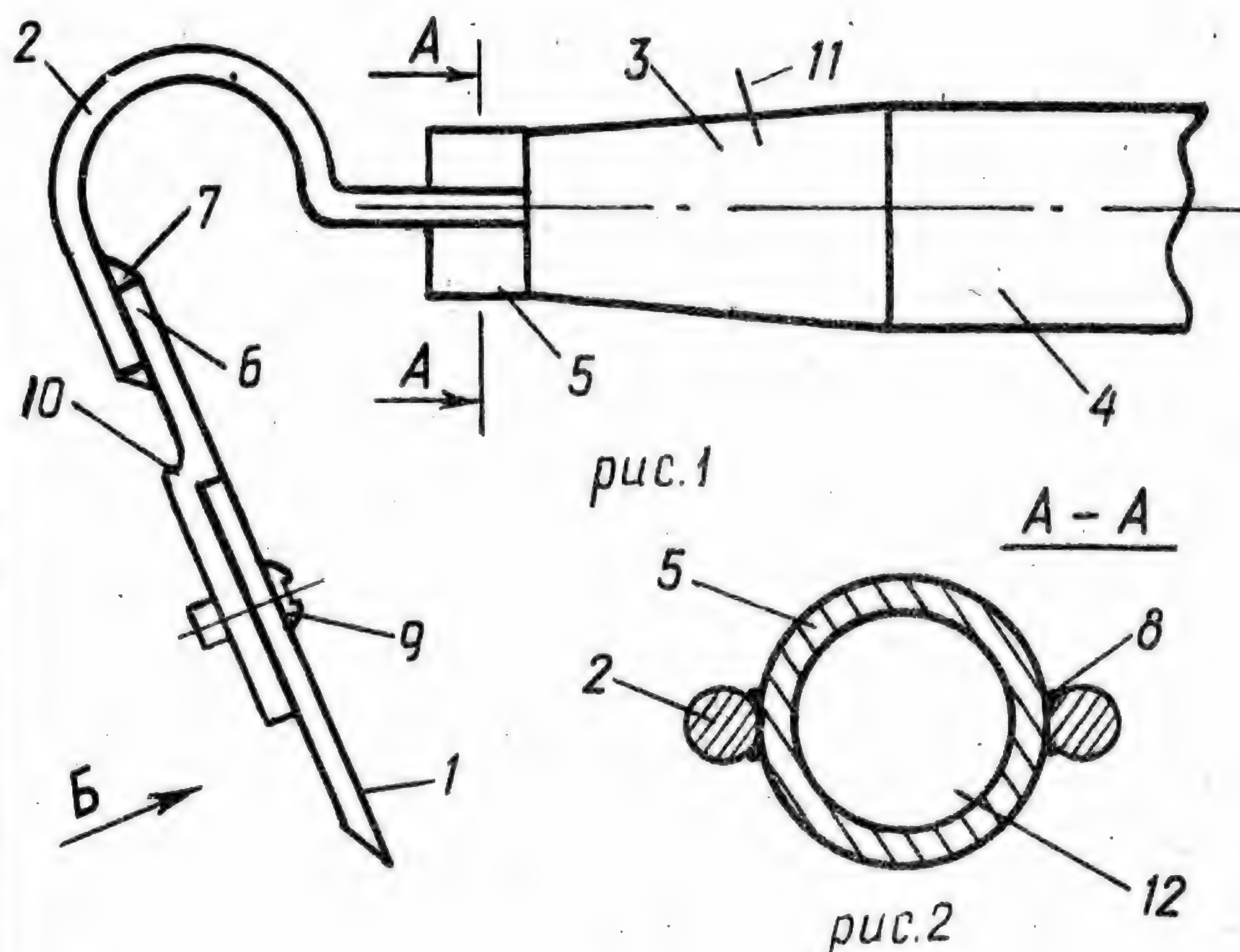

рис.1

рис.2

Б

2
6
9
1

рис.3

Сапа включає два гачкоподібні кронштейни 2, які одними кінцями з'єднані з ножем 1, а другими — через конічне гніздо 3 з дерев'яним держаком 4.

Конічне гніздо 3 під держаком 4 міцно сполучене з циліндричною втулкою 5, до бічних зовнішніх поверхонь якої прикріплені кінці гачкоподібних кронштейнів 2. Другі їх кінці з'єднані з проміжною планкою 6, яка має форму рівнобедреної трапеції і упорний паралельний основі трапеції виступ 10 для ножа 1 по всій лінії контакту ножа 1 з планкою 6.

Кінці ножа 1 по довжині виходять за габарити проміжної планки 6 і сполучені з нею роз'ємно.

Кріпильні елементи (гвинти) розташовані у нижніх кутах планки 6. Ніж 1 виконаний з твердої зносостійкої марганцевистої сталі. Роз'ємне кріплення ножа полегшує його заміну та заточку, що підвищує експлуатаційні властивості сапи, а також безпечність під час транспортування.

Кронштейн 2 до планки 6 кріпиться зварними швами 7, а держак — бічним шурупом 11, завернутим у його конусний кінець.

Рукоятку можна швидко і легко зняти, використовуючи отвір 12. Гвинти 9 завернуті в нарізні отвори планки 6.

Наші читачі, сподіваємося, не забули подібні добірки з різних регіонів України на сторінках «ДСГ».

З Конотопа Сумської області нам надіслала листа Світлана Вадимівна Корж, яка пише: «Конотопчанки, як усі українські жінки, люблять смачно готувати.

Я хочу запросити до святкового обіду, який готують у м. Конотопі. Це традиційні і сучасні українські страви з невеличкими секретами.

Тут, звичайно, далеко не все. У Конотопі люблять ставити на стіл ще й смажену гуску з яблуками, і гречану кашу з індичкою, і традиційні салати, і вінегрети, і паштетних «їжачків», і оселедець «під шубою». А також пиріжки з маком та торт «Наполеон» з узваром або компотом з вишень і багато іншого.

Головне у запропонованих рецептах те, що при обмеженій кількості і невеликому виборі продуктів можна накрити стіл із різноманітних страв.

Я працюю дизайнером і тому намагаюся надати приготованим стравам гарний вигляд».

Секрети кухні тітки Насті

ТАК ГОТУЮТЬ В КОНОТОПІ

Салат з моркви «Лисичка»

5—7 морквин, 2 головки часнику, 150 г майонезу або сметани, зелень петрушки, зелений горошок.

Цей салат треба готувати за день до споживання. Моркву потерти на тертушці з середніми отворами. Часник розділити на зубки і дрібно порізати, перемішати з морквою. У цю масу додати майонез або сметану, перемішати і поставити в холодне місце до наступного дня, не забувши посолити і поперчити. Перед подачею на стіл викласти в салатник продовгуватої форми і сформувати моркву у вигляді лисиці. Очі можна зробити з чорного перцю-горошку, або зеленого горошку. Вуха вирізати з моркви.

«Лисицю» обкласти листям петрушки або зеленим горошком (див. мал. 1).

Салат «Краби»

0,5 кг свіжої капусти, 5 ст. ложок вареного рису, 4 варених яйця, 2 варені морквини, сіль і перець за смаком, зелень.

Капусту дрібно посікти. Моркву, яйця та цибулю подрібнити кубиками. Все заправити майонезом.

Викласти у салатник і зверху прикрасити крабом із моркви (див. мал. 2).

Котлети «Вербовий листок» по-кіпрськи

По 0,5 кг перемеленої свинини та яловичини, 1 цибулина, 1 яйце, 2 моркви, 200 г білої булки, чорний та червоний перець, сіль за смаком.

Ці котлети за формою тонкі і довгасті, як листя з верби.

М'ясо вимішати з тертою цибулею, яйцем, розмоченою у молоці булкою та перцем і сіллю. У масу додати терту моркву і розмішати. З фаршу сформувати котлети, поклавши всередину невеличкий шматочок вершкового масла. Обкачати їх у борошні або тертих сухарях. Потім смажити на жиру або олії. Подаючи на стіл, котлети викласти на картоплю по радіусу (див. мал. 3).

Капуста тушкована з грибами

1—2 морквини, 1 цибулина, 1 качан капусти, півлітрова банка консервованих грибів, лавровий лист, сіль за смаком, зелень, варені яйця.

Моркву порізати соломкою і підсмажити на олії, потім додати подрібнену цибулю і теж підсмажити до золотистого кольору.

Пошинкувати капусту, перетерти її з сіллю і викласти на сковорідку із смаженою морквою і цибулею. Накрити сковорідку кришкою і тушкувати капусту на слабкому вогні, не додаючи води, час від часу помішуючи.

Консервовані гриби помити, подріб-

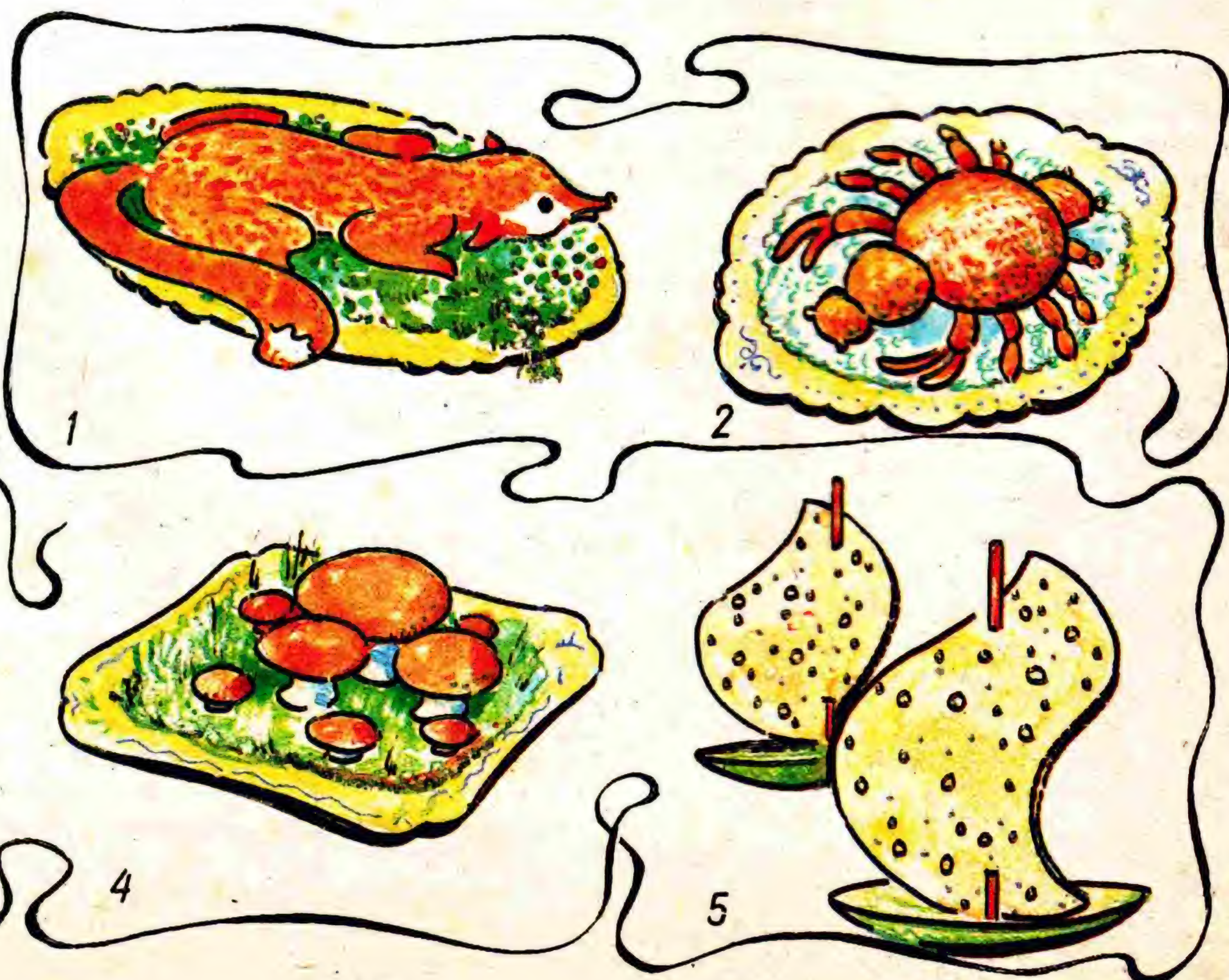
Рис. 1 — Салат «Лисичка».

Рис. 2 — Салат «Краби».

Рис. 3 — тушкована картопля з котлетами «Вербовий листок».

Рис. 4 — капуста тушкована з грибами.

Рис. 5 — «Парусні човники» з сиру.

нити (залишивши декілька цілих і гарних), додати до капусти разом з лавровим листом, тушкувати до готовності.

Готову капусту викласти на блюдо. Зверху прикрасити цілими грибами і тоненько порізаними уздовж огірками, встромивши їх вертикально так, щоб імітувати траву. Поміж грибами покласти зелень петрушки. Ніжки грибів можна зробити ще з варених яєць, а шапочки з помідорів, розрізаних навпіл. Сметаною або майонезом поставити білі плями на шапочки (див. мал. 4).

Парусні човники з сиру

Голландський сир порізати завтовшки 3—4 мм так, щоб утворились прямокутники 8—12 см. Це і буде парус для нашого човника.

Заздалегідь приготувати обструганi палички діаметром 3—4 см і довжиною 16—18 см. Сир настромити на паличку, як парус і вставити його в огірок, розрізаний уздовж, або у варене яйце. Човник готовий (див. мал. 5).

Тарілка з десятком таких парусників завжди прикрасить ваш стіл.

С. В. Корж.
245780, м. Конотоп, Сумська обл., вул. Ватутіна, 3, кв. 2

ПРИХИЛЬНИКАМ АРОМАТНИХ СТРАВ

Вирощувати сад і працювати на городі я почала лише кілька років тому. До цього часу майже кожну відпустку всією родиною проводили у подорожах по рідному краю. У похід завжди брали довідник з лікарських рослин (ми знали багато трав, але зустрічались і невідомі).

Збирали багато рослин, готували смачні, багаті на вітаміни салати, інші страви. Заготовляли зелень на зиму.

Нам завжди подобалась смачна ароматна їжа (не обов'язково дорога). Приготуйте її самі. У пригоді стануть пряні рослини, які можна зібрати в лісі або виростити на своєму городі, як це роблю я.

Використовують як приправу та для вітамінізації страв такі:

Гісоп лікарський

Його вирощують у садах, на городах як ефіроолійну рослину. Листя гісопу сушать під наметом, у затінку. Зберігають у паперових пакетах, бляшаних коробках.

Додають як пряну приправу до м'яса, риби, соусів, овочевих страв.

Кропива дводомна

Молоде листя та пагінці сушать, по можливості, швидко і обов'язково у затінку. Зберігають у картонних коробках.

З кропиви варять супи, борщі, готують соуси до м'яса, голубців. З молодих листочків можна приготувати і смачний салат. На кілька хвилин їх занурюють в окріп, потім подрібнюють, прикрашають яйцями, вершками і подають до столу.

Липа

Молоде листя сушать у сухому, добре провітрюваному приміщенні. Зберігають у паперових пакетах.

Висушену сировину розтирають у порошок і додають у тісто для вітамінізації.

Майоран садовий

Листя майорану збирають у період цвітіння рослини. Спочатку сушать у затінку на відкритому повітрі, а потім ще підсушують у сухому приміщенні з вентиляцією.

Зберігають у скляному посуді, щільно закритому чистою кришкою. Використовують для приготування супів, соусів, салатів, м'ясних та рибних страв, яєчні. Майоран вживають і як приправу в кулінарії та консервному виробництві, для ароматизації домашніх лікерів та наливок.

Меліса лікарська

Листя збирають до цвітіння рослини, коли вміст ефірної олії в ньому найвищий, у суху погоду. Сушать в добре провітрюваному приміщенні. Зберігають у паперових пакетах.

Молоді паростки в свіжому і сухому вигляді вживають як приправу до супів, бульйонів, пюре, для приготування соусів, заварюють і п'ють замість чаю. А з молодого листя меліси також готують салати.

Огірочник лікарський (огіркова трава)

Листя молодої огіркової трави заготовляють під час цвітіння рослини. Сушать у затінку, розкладаючи тонким шаром, зберігають у паперових пакетах або невеличких торбах.

Додають як пряну приправу до супів та м'ясних страв. Свіже листя вживають як салат.

Первоцвіт лікарський

Збирають листя на початку цвітіння рослини. Сушити бажано швидко і при високій температурі (в духовці). Зберігають у скляних банках, бо сировина дуже гігроскопічна.

Додають первоцвіт лікарський до перших страв, соусів, картопляного пюре. Коли в організмі не вистачає вітамінів А і С, рекомендують вживати салати зі свіжого і настої з сухого листя первоцвіту.

Ароматний оцет

А ще хочу поділитися з читачами «Дому, саду, городу» своїми господарськими «винаходами».

Як уже зазначалось, в нашій родині віддають перевагу вітамінізованій їжі, тому я готую багато салатів та овочевих страв. До них необхідно додавати оцет. А він має різкий і неприємний запах. Щоб позбутися цього, я вирішила експериментувати.

Рецепт перший. У пляшку з-під молока опустити кілька гарних стеблинок меліси лимонної і половину середнього розміру лимона, порізаного шматочками.

Все це залити оцтом, закрити пластмасовою кришкою і поставити на два тижні на сонце. Зберігати як звичайний оцет.

Рецепт другий. Гілочки естрагона (тархуна), одна невелика почищена цибулина, чотири зубочки часнику, 10 шт. чорного перцю, оцет. Технологія така ж, як у першому рецепті.

Рецепт третій. Стеблинки квітуючого гісопу, подрібнений корінь лопуха, оцет.

Технологія така ж, як у першому рецепті.

Квас з материнкою

Для приготування 1 л ароматного напою слід взяти 1 ст. ложку подрібненого листя материнки і опустити у марлевому мішечку в квас, коли він бродить. Потім вийняти.

Щоб мішечок не піднімався на поверхню, покладіть у нього щось важке (наприклад, чистий шматочок граніту).

А. І. Жорник.
с. Будище

Про прянощі і пряні рослини

Служба взаємодопомоги

І зелений змій відступить

Цікавий рецепт рекомендує В. В. Кархут: 35 крапель спиртової настоянки кореня вовчецю кучерявого (кніку бенедиктинського) змішати з 5 краплями жирової настоянки лаврового листя (30 г дрібно порізаного листя на 200 мл олії). Цим засобом лікуються від алкоголізму — приймають тричі на день протягом 2—3 місяців. Але будьте обережні! Вищі дози вовчецю викликають нудоту і блювання. У болгарській фітотерапії є засторога: «При захворюваннях нирок вовчець кучерявий протипоказано приймати!»

І. Носаль
Від рослини — до людини.
К., «Веселка», 1993 р.

Щоб зменшити в алкоголіків потяг до оковитої, використовують суміш: золототисячник малий — 4 частини, полин звичайний — 1 частина. Відвар столової ложки цієї сировини на склянку окропу. Дають по 1 ст. ложці тричі на день за півгодини до їди.

* * *

Копитняк європейський використовують як блювотний засіб. Особливо блювотну дію виявляють корінь і свіже листя рослини (механізм дії — рефлекторний). Сухе листя цю здатність втрачає.

Столову ложку відвару коріння (5 г сировини на 200 мл окропу) непомітно змішують з 100 мл горілки і дають випити хворому на алкоголізм. Суміш спричинює блювання; курс лікування — кілька днів, до виникнення стійкої відрази до спиртного.

* * *

Як засіб, що спричиняє відразу до горілки, використовують гриб родини коприанових — гнойовик чорнильний. Росте він негустими пучками біля пеньків і стовбурів листяних дерев, в удобрених садах, на вигонах і поблизу доріг по всій території України. Молоді плодові тіла гриба можна варити, смажити, тушкувати, пам'ятаючи, що вживати їх разом з алкоголем не можна.

Коприн, що міститься в плодових тілах гриба, зупиняє в організмі людини розклад алкоголю на стадії ацетальдегіду, і це спричинює отруєння, яке проявляється в сильній нудоті, проносі, серцебитті, сильному почервонінні шкіри. Через кілька годин потерпілий одужує, але при повторному вживанні горілки (навіть наступного дня) настає рецидив отруєння з такими ж симптомами.

* * *

У лікуванні хронічного алкоголізму наукова медицина використовує плаун баранець також для вироблення стійкої огиди до спиртного. Через 4 дні після останнього вживання алкоголю слід випити не натщесерце, але на порожній шлунок (увечері) 100 мл свіжоприготованого відвару трави плауна баранця, а через 3—15 хв спочатку добре понюхати, а потім випити 3—5 мл вина або горілки. Через 10—15 хв (інколи аж через 1—3 год) настає блювання, що може повторюватись до 5—8 разів. Перед кожним наступним блюванням приймання алкоголю повторюють. Досить провести 2—3 сеанси з проміжками в 5—7 днів. Успіх лікування залежить від ступеня алкоголізму, індивідуальних особливостей та бажання хворого вилікуватися.

Відвар трави: 10 г сировини на 200 мл окропу. Кип'ятити 10 хв на слабкому вогні. Доза — 80—100 мл за один раз.

* * *

Для тих, хто страждає на хронічний алкоголізм, рекомендується відвар суміші (порівну) коріння солодки голої і трави хвоща польового: 100 г сировини на 3 л окропу. П'ють по склянці тричі на день за 10—15 хв до їди.

* * *

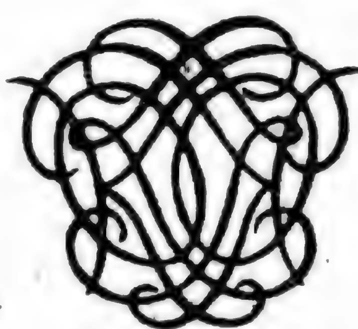
Настій кореневих шишок півонії вузьколистої у зарубіжній і вітчизняній народній медицині вважають засобом, що прискорює протверезіння. 1 чайну ложку подрібненої сировини на 400 мл окропу, варити 5 хв, процідити. Пити по півсклянки 3 рази на день до їди.

* * *

У нелегкій боротьбі з алкоголем та курінням використовують настій трави полину гіркого і чебрецю плазкого, взятих у співвідношенні 1:4. 15 г суміші варять 5 хв у склянці окропу, охолоджують, відціджують і п'ють по 1 ст. ложці тричі на день протягом 2—3 місяців.

Вживаючи перелічені настої чи відвари, слід суворо дотримуватись дозування. Токсичні властивості цих рослин вимагають обережності, тому передозування небезпечне. Бажано отримати індивідуальну консультацію лікаря-спеціаліста і лікування проводити під його наглядом.

За матеріалами енциклопедичного довідника «Лікарські рослини», К., видавництво «Українська радянська енциклопедія», 1992.

Закінчення. Поч. у № 4.

У нашій оселі горе

Моїй мамі зробили операцію на катаракту очей. Операція пройшла вдало, однак в одному оці атрофовано нерв, надія залишалася лише на друге. Проте зразу ж після операції мамі стало дуже погано — почалася блювота і стався крововилив — кров потрапила до склоподібного тіла. Минуло півтора року. Після двох курсів лікування мама бачить біле світло, іноді світлу пройму вікна тим оком, у якому атрофовано нерв. Ходить з костуром, пересувається тільки у квартирі. Вік мами — 84 р.

Люди добрі, будь ласка, відгукніться на наше горе, можливо хтось із вас був у такому стані й за допомогою народних методів вилікувався. Усією сім'єю будемо вам щиро вдячні.

Євгенія Євдокимівна Тараріева,
343811, Донецька обл.,
м. Дебальцеве, селище Миронівський,
вул. Артема, 21, кв. 23

Від редакції. Оскільки у хворої матері Євгенії Євдокимівни атрофовано очний нерв, то в такому випадку найкраще можуть допомогти спеціалісти. Тож радимо їй звернутися до Київського Центру очних хвороб (клінічна лікарня в медмістечку, директор центру — професор Сергієнко). А прохання Євгенії Євдокимівної виконуємо: після публікації її листа в нашому журналі будемо сподіватися, що в Україні є люди, які підкажуть і народні методи лікування такого захворювання.

Як хочеться жити по-справжньому

Звертаюся до редакції з відчаю і надією. Я опинилася у дуже скрутному становищі. Не маю де жити, не маю роботи за спеціальністю і тимчасово взагалі не працюю. А мені лише тридцять шість! Та вже майже десять років розлучена. Маю неповнолітнього сина. Поки що тримаю невеличке господарство. Але самотній жінці сьогодні дуже нелегко жити.

Ось чому дуже прошу надрукувати мого листа. Можливо, з допомогою «ДСГ» пощастить мені зустріти чоловіка, з яким пов'яжу свою долю. А тепер я уже вмію цінувати і власне, й чуже життя.

Як хочеться по-справжньому господарювати й жити також по-справжньому на своїй рідній землі! Без кривд і образ.

Валентина Володимирівна Мельничук,
315910, Полтавська обл.
м. Хорол, вул. Челюскінців, 17

Знайомство

Мені 38 років. Чекаю помічницю по господарству. Бачу її лагідною, ніжною, доброзичливою, духовною. З вдячністю відповім.

Микола
Одеська обл.

Хай бог вбереже їх від біди

У «ДСГ» (№ 4 за 1993 р.) був надрукований мій лист, в якому я просила допомогти вилікувати гіпертонію.

Одержала величезну кількість рецептів і навіть мідний браслет. Сусідам, знайомим, у черзі в магазині, поліклініці розповідала про поради.

Я була дуже зворушена і планувала відповісти на всі листи. Однак, зараз не можу цього зробити, оскільки якось приїхав до мене один чоловік (адресу довідався через журнал) і, поскаржившись на гіпертонію, попросив їх у мене. Обіцяв обов'язково повернути через тиждень, але не дотримав свого слова і з того часу минуло понад рік.

Гірко на душі ще й тому, що до мене звертаються інші хворі за порадами, а я не можу дати їм грунтовної відповіді.

Через «ДСГ» хочу подякувати всім добрим і чуйним людям, що відгукнулися. Хай Бог охороняє їх від біди.

П. Бориславська,
Черкаська обл.

●

На жаль, досі не виписував «Дім, сад, город». Недавно випадково до рук потрапив перший номер за 1993 р., і мене в ньому зацікавила стаття «Вітряк на садибі».

Такий автономний вітроелектричний агрегат дуже необхідний на кожному подвір'ї. Використовуючи екологічно чисту електроенергію, можна опалювати будинок і господарські приміщення, виконувати різні роботи.

Хотілось би прочитати конкретніше, як побудувати окремі вузли. Додаткової літератури з цього питання не знайшов, тому прошу відгукнутися фахівців і домашніх умільців, які самотужки виготовили вітрогенератор. Розкажіть, будь ласка, докладніше про конструкцію вітряка.

А. І. Склянчук,
315120, Полтавська обл.,
Зіньківський р-н, с. Попівка,
вул. Коцюбинського, 10

●

Із зацікавленністю прочитав би на сторінках «ДСГ», як побудувати дім із місцевих підручних матеріалів (глинобитний, із саману, шлакоблоковий або шлаконабивний, з очерету тощо).

Шановні читачі, поділіться досвідом!

О. Климов,
м. Червоноград

У вас протікає каструля?

Якщо каструля стала протікати і має невеликий отвір (1—1,5 мм в діаметрі), то її легко полагодити. Для цього досить взяти шматочок станіоля або алюмінієвої фольги (використайте «срібний» папірець від шоколадної цукерки вітчизняного виробництва) і скачати з неї тугеньку качалочку. Краще, якщо вони у формі трикутника, тоді один кінець качалочки буде тоншим і легко пройде в отвір. Потім зайве обірвати і ложкою загладити край цієї качалочки, підклавши з другого боку отвору теж ложку, або щось тверде.

Таким чином я полагодила у себе не тільки алюмінієві каструлі, а й емальовані.

С. Журавська,
Київська обл., смт Гостомель

●

Як зварити мило?

Можливо хтось знає, як зварити мило в домашніх умовах. Прошу підказати, що для цього потрібно і в яких пропорціях.

Лісний В. П.
Вінницька обл.

Пропоную

...безкоштовно учасникам та інвалідам ВВВ насіння тютюну, меліси лимонної, амаранту волотистого. Приймаю замовлення на безкоштовне придбання у 1995—96 рр. насіння люпину синього багаторічного, звіробою. Надсилайте заадресований та чистий конверт.

О. А. Климів,
292210, м. Червоноград Львівської обл.,
вул. Шевченка, 25, кв. 42

...садивний матеріал тюльпанів. Ранні, пізні, різного кольору. Ціни помірні, якість гарантую. Найменше замовлення на 300.000 крб. Для відповіді надсилайте заадресований конверт.

Геннадій Михайлович Караваєв,
342216, Донецька обл., Слов'янськ,
вул. Батюка, 62—80

...садивний матеріал тюльпанів більш як 100 сортів, у тому числі бахромчасті, лілієцвітні; махрові. На замовлення висилаю каталог. Надсилайте заадресовані конверти.

Наталія Олександрівна Титовська
332600, Запорізька обл., м. Кам'янсько-Дніпровська,
вул. Набережна, 438, тел. 57-1-64

...садивний матеріал тюльпанів Скарборо, Віг Чіф, Оксфорд Еліте, Бургунді Лейс, Ленін'с Меморіал.

Віктор Іванович Мальцев,
252146, Київ, вул. Героїв космосу,
19-а, кв. 54

...цибулини тюльпанів від білого до темного кольорів, зокрема тюльпани-гіганти, бахромчасті; насіння помідорів, огірків, перцю, ремонтантної безвусої суниці; квітів; лікарських рослин — ромашки, меліси, гісопу, саджанці дейції, гортензії, форзиції, мигдалю, троянди, смородини.

Петро Михайлович Денисюк,
260423, Житомирська обл.,
Ємільчинський р-н, с. Симони

...колекційні сорти тюльпанів вітчизняних і зарубіжних селекцій різних кольорів. Для отримання каталога вкладайте конверт із зворотньою адресою.

Наталія Вікторівна Танчик,
325035, м. Херсон, а/с — 27

●

Хочу придбати

...міцелій шампіньйонів.

Олег Вікторович Сорокін,
322721, Дніпропетровська обл.,
Софіївський р-н, с. Сергіївка

...ківі, гумі, фундук.

Олексій Леонідович Сичок,
Чернівецька обл., Путильський р-н,
с. Підзахаричі

...цибулини тюльпанів для вигонки, дітки тюльпанів промислових вигоночних сортів.

Віктор Іванович Мальцев,
252146, Київ, вул. Героїв космосу, 19-а, кв. 54

...саджанці винограду Петрин, шовковиці, дерну, лимона; куплю яйця холмогорських курей.

Валентина Михайлівна Заворотна,
283125, Тернопільська обл.,
с. Козлів, вул. Франка, 6

...садивний матеріал жимолості, чуфи, кімнатного лимона.

В. В. Новак,
265300, Рівненська обл.,
м. Костопіль, в/м 14, б. 1, кв. 24

...насіння або розсаду мітлиці повзучої накладною платою.

Алла Іванівна Тарасова,
330071, м. Запоріжжя,
вул. Постова, 36

Обприскують яблуні і груші препаратами проти парші, білої плямистості. У дощову погоду обприскують малину проти сірої плісняви.

Скорпіон
9 (19.59) — 11 (20.39)

Поливають капусту, перець, помідори, огірки, інші овочі.

Якщо в яблуні раніше не були видалені уражені борошнистою росою гілки, то можна зробити це зараз.

Лікують сонячні опіки на деревах, підживлюють кущові ягідники, суницю.

Збирають вибірково врожай ранніх сортів черешні, суниці.

Стрілець
11 (20.39) — 13 (19.59)

13.06 — 7 годин 3 хвилини — повний Місяць.

Висаджують розсаду червоноголової капусти в грунт. Скошують траву в саду.

Проводять боротьбу з шкідниками слив: сливовою плодожеркою, павутинними кліщами, попелицями. Для боротьби з плодожеркою в стадії розвитку яєць, що називається «чорною головкою», дерева обприскують двічі з інтервалом у 10 днів.

Місяць, зорі і врожай

БІОДИНАМІЧНИЙ КАЛЕНДАР

Червень

Рак
31.05 (10.06) — 2.06 (22.11)

Поливають картоплю, коренеплоди, овочі, проривають моркву, збирають вибірково літню редьку. Обприскують 2%-ним розчином сульфату магнію дерева з симптомами магнієвої недостатності — відмирання тканини між жилками листків.

За народними прикметами

«На Талагія (2.06) велика надія»,— казали, спостерігаючи за погодою, яка мала запрогнозувати врожай овочевих культур.

Лев
2 (22.11) — 5 (8.45)

Прополюють овочеві культури. Збирають ранні огірки, не залишаючи переростих, хворих та пошкоджених,— своєчасно не зірваний огірок затримує утворення інших.

В Лісостепу і на Поліссі приступають до збирання ягід ранніх сортів суниці.

За народними прикметами

На Олену (3.06) закінчували висаджування пізніх овочів, які найбільше бояться заморозків, бо вважалося, що вже не буде холодів. Яка на Олену погода, така буде осінь.

Діва
5 (8.45) — 7 (16.09)

Проривають моркву, цибулю, поливають овочі.

Останній термін висівання однорічних квітів. Для продовження періоду цвітіння ще можна висіяти квіти з відносно швидким ростом і розвитком, такі, наприклад, як резеда, бурячок, нагідки, запашний горошок.

Краще висіяти найпопулярніші дворічники: маргаритки, незабудки, гвоздику Гренадін і барбатус, мальви, наперстянки, дзвоники.

Можна приступати до черенкування флоксів, геленіума та деяких інших трав'янистих багаторічних квітів.

Терези
7 (16.09) — 9 (19.59)

Збирають вибірково літню редьку, ранні сорти черешні.

Прикріплюють палички до перещеплених гілок, щоб прив'язати до них відростаючі з черенків пагони.

Розпушують грунт у пристовбурних кругах дерев і проводять підживлення.

За народними прикметами

На Феодосії (11.06) починають колоситися злакові.

Ходить Феодосія й дивиться на колосся.

11 червня — Трійця. Зелена неділя — одне з найбільших свят українців.

В суботу перед зеленою неділею люди ламали галузки клена, липи, осики, рвали материнку, чебрець, лепеху та інше зілля і прикрашали хати, оселю.

Жінки до схід сонця йшли до лісу, щоб заготовити лікарські трави. В цей день росою з лікарських трав лікували хворі очі.

Козеріг
13 (19.59) — 15 (19.59)

Висаджують розсаду червоноголової капусти в грунт і поливають її.

Збирають і знищують падалицю.

Ведуть боротьбу на яблунях проти павутинних кліщів, попелиці, яблуневого пильщика, щитівки комеподібної, на грушах — проти пильщика грушевого, медяниці і квіткоїда грушевого.

Продовжують збирати ранню суницю й черешню.

За народними прикметами

Якщо на Харитона (14.06) йде дощ, то задощиться до кінця червня. Якщо ж сонячно, то добре наливатиметься колосся.

Водолій
15 (19.59) — 17 (22.11)

Прополюють овочеві культури.

Обприскують яблуні й груші препаратами проти парші білої, плямистості листя, борошнистої роси (на деревах, де тиждень тому видалені уражені борошнистою росою гілки), збирають і знищують падалицю.

За народними прикметами

Якщо на Луки (16.06) вітер дме з півдня, то добре вродить ярина, а коли з північного заходу — буде мокре літо.

Риби
17 (22.11) — 20 (4.32)

Вибірково збирають врожай ранніх сортів картоплі, суниць, черешень.

Ведуть боротьбу з американською борошнистою росою

чорної смородини, порічок, агрусу, антракнозом, білою плямистістю листя. Але необхідно пам'ятати, що обприскування кущів слід припинити не менш як за 3 тижні перед збиранням врожаю.

Овен
20 (4.32) — 22 (14.36)

Поливають капусту, перець, помідори, огірки, інші овочі. Збирають ранні огірки. Слід пам'ятати, що кожний несвоєчасно зібраний огірок затримує утворення нових. Довжина огірка-зеленця скоростиглих сортів — не більше 9 см, решти — до 12, діаметр для всіх сортів — 6 см.

Підживлюють і мульчують суницю, видаляють вуса.

За народними прикметами

Якщо на Кирила (22.06) зацвіла липа — на тепле й сонячне літо, щедрим буде медозбір.

Тілець
22 (14.36) — 25 (3.05)

Збирають картоплю ранніх сортів. Видаляють і спалюють засохлі пагони в кущах смородини, оскільки вони уражені смородиновою скляницею.

Щедро поливають грядки суниці, звичайно, якщо не було дощів. Підживлюють плодові дерева. Накладають ловчі пояси і оглядають ті, що були накладені раніше, збирають і знищують падалицю.

За народними прикметами

Варфоломій і Варвара (24.06) дня украли, а до ночі доточили.

Близнюки
25 (3.05) — 27 (16.03)

Збирають вибірково овочі й скоростиглу картоплю для вживання в страви, ранню суницю.

Вручну знищують бур'яни навколо плодових дерев і кущів.

Продовжують формувати крони молодих дерев. Гілки підв'язують до стовбура або до дерев'яних гачків. Затверділі гілки, які були прив'язані і загнуті раніше, розв'язують.

За народними прикметами

На Онопрія (25.06) — останній термін сівби гречки, перші жнива ячменю.

На Онопрія рясні роси — на добрий врожай.

Рак
27 (16.03) — 30 (4.03)

28.06 — 3 години 50 хвилин — Новий Місяць.

Поливають овочі. Приступають до збирання ранньої капусти (Південний Степ). Щоб запобігти загущенню виноградника, виламують неплідні пагони, що відростають від підземної частини куща, а також на плідній лозі, коли вони досягають довжини 10—15 см.

Пагони, які виростають у пазухах листків, так звані пасинки, також обрізують, якщо вони досягають довжини приблизно 10 см. Пасинкування проводять над 1—3-м листком знизу.

За народними прикметами

На Тихона (29.06) перестає кувати зозуля.

Лев
30 (4.03) — 2.07 (14.36)

Збирають капусту ранніх сортів, часник збирають за умови підсихання листя і полягання несправжнього стебла. У часника, який стрілкує, спочатку зрізають стрілки, зв'язують у снопики і підвішують на дозрівання. Через 2—3 тижні їх обмолочують, а повітряні цибулинки сортують і кладуть на зберігання.

У Карпатах достигли ягоди ранніх сортів суниць, зривайте їх і кладіть до столу, зараз вони соковиті й смачні.

За народними прикметами

Якщо на Мануїла (30.06) погода дощова, то зима має бути сніжною.

У номері:

«Дім, сад, город» (українською мовою)

Щомісячний виробничо-практичний журнал
№ 5, травень, 1995 р.
Видається з січня 1989 р.
Київ, видавництво «Нива»

Здано до набору 16.03.95. Підписано до друку 19.04.95.
Формат 60×84[1]/[8]. Папір офсетний № 1. Офсетний друк.
3,72 умовн. друк. арк., 16,74 умовн. фарб.-відб.,
7,5 обл.-вид. арк.
Тираж 179.000 прим. Зам. 0118505.

Адреса редакції: 252054, Київ-54, вул. Павлівська, 11-г, тел. 216-05-40.
Відділ листів і реклами — 216-40-25.
Журнальний комплекс видавництва «Преса України», 252146, Київ-146, вул. Героїв космосу, 6.

Індекс 74142

Слово до читача

Знову ми, працівники редакції, хочемо коротко пояснити, чому підвищується передплатна ціна на журнал «Дім, сад, город» і його додатки. Мабуть, ви вже помітили, на якому папері доводиться друкувати наші видання — на газетному папері, щоправда дещо поліпшеної якості. Справа в тому, що за минулих чотири місяці ціна на тонну паперу піднялася в 4 рази і досягла 144 мільйонів карбованців.

Якщо друкування місячного тиражу ще в грудні обходилося в 29 мільйонів карбованців, то вже за лютневий тираж комбінат «Преса України» надіслав рахунок на 208 мільйонів — в сім разів більше. Плата за оренду, електроенергію, тепло, телефон піднялася такими ж темпами. На жаль, кінця й краю цьому не видно. А ми ж передплату зробили ще півроку тому. Редакційна ціна на наш журнал до липня залишається такою, як і була оголошена ще восени минулого року — 12,5 тисячі карбованців.

До речі, заробітна плата редакційного колективу в загальних затратах становить сьогодні трохи більше 4 відсотків. Редакційні працівники, як і весь трудовий народ України, одержують заробітну плату за її купівельною спроможністю в 3—4 рази меншу, ніж у 1990 році.

І це за умови, що тираж нашого журналу найбільший в Україні! Але ми не падаємо духом. Найголовніша наша мета — вижити до часів стабілізації.

Ось і зараз міркуємо, аналізуємо, рахуємо, яку ціну нам поставити, щоб і до наступної передплати дотягти, і вас, наші читачі, не обідити. Якби не було дальшого накручування цін на папір і розцінок на друкування, то вистачило б редакційної ціни за примірник в 35 тисяч карбованців. Але, на превеликий жаль, ніхто з нашого уряду цього навіть не обіцяє. А ми ж швидко відреагувати на зміну цін на ринку не можемо — передплата відбувається раз у півроку. Ось чому беремо незначну надбавку і ставимо ціну в 50 тисяч за примірник.

Це менше ціни двох кілограмів картоплі. Так що вважаємо, що ми вас, наші читачі, не обідили.

Нижче подаємо Вам індекси на журнал «Дім, сад, город» і його додатки.

«Дім, сад, город» — індекс 74142
«Пасіка» — індекс 74429
«Мисливець і рибалка» — індекс 74428
«Наш дім» — індекс 74453
«Будьмо здорові» — індекс 74063
«Квіти України» — індекс 74275

Газета
«Зелений календар» — індекс 30203

